

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Kaidi Raud

**RAHVUSVAHELISE VAHETUSÕPILASE
MAJUTAMISEGA KAASNEVAD
SOTSIAALSED MUUTUSED
VAHETUSPERES YFU EESTI NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Valter Parve mag

Pärnu 2019

Soovitan suunata kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

.....

(kaasjuhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud "...“..... a.

TÜ Pärnu kolledži osakonna juhataja

.....

(osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Rahvusvaheline õpilasvahetus maailmas	7
1.1. Rahvusvaheline õpilasvahetus Euroopas, väljaspool ja Eestis	7
1.2. Vahetuspere rollid ja nendeks valmistumine	9
1.3. Vahetusõpilane kui täieõiguslik pereliige.....	15
1.4. Erinevad rollid, rollikonflikt ja üksteise mõistmine	17
2. Vahetusõpilase mõju vastuvõtvale perele	20
2.1. Uurimismetoodika, valimi kirjeldus ja tulemuslikkus	20
2.2. YFU Eesti poolsed lisakommentaariid ja tugivõrgustiku panus	23
2.3. Uuringutulemuste analüüs	26
2.5. Ekspertide kogemused, tähelepanekud ja soovitused programmi täiendamiseks	32
2.6. Uuringu tulemustest tulenevad ettepanekud organisatsioonile ja võrdlus	37
Kokkuvõte	42
Viidatud allikad	44
Lisad.....	48
Lisa 1. YFU Eesti vahetusperedele saadetud ankeetküsitlus.....	48
Lisa 2. Ekspertintervjuu küsimused Jane Snaithile	50
Lisa 3. Ekspertintervjuu küsimused Sigrid Petofferile	52
Lisa 4. YFU tugiperele esitatud küsimused.....	54
Lisa 5. YFU vahetusõpilase tugisikule esitatud küsimused	55
Lisa 6. Lisaküsimused YFU-le stipendiumite info kohta.....	56
Summary	57

SISSEJUHATUS

Inimeste riikidevaheline liikumine muutub iga aastaga järjest aktiivsemaks. Vabad piirid ning viisavabadus võimaldab inimesel liikuda ilma suurema ette planeerimiseta. Rändesaldo näitab kasvavat trendi mitmendat aastat järjest loomuliku iibe kõrval, sh suurimaks jääb rahvastiku liikumine vanusegrupis 20–49 eluaastat, kuid pigem kaldub ealiselt nimetatud vanuse esimesse poolde (Statistikaamet, 2018). Tudengid saavad vahetusüliõpilasena võimaluse näha maailma, omandada uusi oskusi ning kogemusi. Eestis jäävad tudengid, kes välismaal haridust omandavad just Statistikaameti nimetatud vanusegruppi. Rahvusvahelise kõrghariduse juures on abiks näiteks Erasmus programm, mille kaudu välisõpingute osakaal näitab samuti kasvutrendi (Rajaleidja, *s.a.*).

Järjest kasvava nõudlusega vahetusõpilaste majutamise ja toetuseks vajalike teenuste kättesaadavus. Vahetuspere rolli valinud pere ei tohi jääda piisava tähelepanuta organisatsiooni poolt võimaldatud tugiteenuste taustal, mis võimaldavad oma uue rolliga edukalt toime tulla.

Rahvusvahelisi programme välismaal õppimiseks pakuvad erinevad organisatsioonid (nt Rotary noorsoovahetus, Erasmus, Bellnor jne), kuid need on suuremas osas mõeldud kõrghariduse omandajatele (Rajaleidja, *s.a.*). Nooremate kui 18-aastaste õpilasvahetusele on spetsialiseerunud rahvusvaheline organisatsioon *Youth For Understanding* ehk YFU (edaspidi kasutusel), Eestis YFU Eesti MTÜ, mis võimaldab enam kui 60 riigis läbida erinevaid hariduse ja kultuuriga seotud programme. Antud organisatsiooni kaudu käib üle maailma aasta jooksul teises riigis õppimas ja kultuurierinevusi kogemas enam kui 3000 noort, kelle vanus jääb vahemikku 15–18 eluaastat. (Youth For..., *s.a.*).

Antud lõputöös autor keskendubki viimasena välja toodud organisatsioonile – YFU Eesti MTÜ-le. Teema on aktuaalne ja ühiskonnale aina olulisem, sest rahvusvahelises

õpilasvahetuses või mõnes muus programmis soovib osaleda aina rohkem noori, mille tulemusena on vaja leida vahetusperesid, kes oleks valmis noori majutama. Eestisse tuleb igal aastal antud programmi kaudu enamjaolt 30–40 noort, kes saavad omale vahetusaastaks uue pere (YFU Eesti..., *s.a.*). See tähendab, et igal aastal on vaja motiveeritud vabatahtlikke peresid, kes on valmis aastaks võtma perre teisest kultuurist pärit liikme, sealjuures ei ole tegemist külalisega, vaid vahetusõpilasest peaks saama täielik pereliige, kellega arvestatakse nagu iga pere liikmega, olles valmis ka negatiivseteks kogemusteks (Kamber, 2016, lk 6).

Igal aastal otsitakse järjest uusi peresid, kes oleks nõus programmis osalema. See tingib aga olukorra, kus alati ei pruugi olla pere realselt osalemiseks ette valmistatud, mille tulemusena igal aastal leidub vahetusperesid, kelle jaoks programm mingil põhjusel katkeb. Olgu selleks siis nõrk ettevalmistus, perekondlikud muutused, ebasobivus uue pereliikmega, kogukonna mõju/tagasiside, kuid osa mängib kindlasti motivatsioon panustamiseks ja erinevateks ohverdusteks. Kasvava nõudluse taustal on probleemiks nii vahetusperede nappus, kui nende ebaühtlane ettevalmistus ja toetavate teenuste kättesaadavus.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida, millised sotsiaalsed arengud ja muutused (sotsiaalsed normid, tõekspidamised, mõtlemise arenemine, piiride katsetamine, sõprussuhted, majanduslik mõju jne) leiavad aset vahetusaasta jooksul vahetusperes, kes osalevad rahvusvahelises õpilasvahetuse programmis, mida korraldab YFU Eesti MTÜ ja sõltuvalt uuringu tulemustest teha vajadusel parendusettepanekuid, mis aitaks programmi täiustada.

Uurimisküsimused on sõnastatud järgmiselt:

- Mis paneb pered korduvalt programmis osalema või peale esimest aastat loobuma?
- Milline on vahetusõpilase mõju vahetusperele?
- Milline on perede vajadus toetavate teenuste järele?

Uurimisülesanded, mille tulemusena jõutakse töö eesmärgi saavutamiseni:

- tutvumine erialase kirjandusega, mis puudutab vastavat vanusegruppi ja varem YFU Eesti MTÜ kohta tehtud uuringutega;
- ülevaate andmine perekonda uue liikme vastuvõtmisest, rollidest ja kohanemisest;

- tutvumine õpilasvahetusega Euroopas ja Eestis ning selle järelmõjudest läbi osaleja silmade;
- uuringu koostamine ja läbi viimine koostöös YFU Eesti MTÜ-ga;
- uuringu empiiriliste andmete töötlemine ja analüüs;
- järelduste ja ettepanekute tegemine.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis annab autor ülevaate vastava ea iseärasustest, nendega suhtlemisest, rahvusvahelisest õpilasvahetusest Euroopas, Euroopast väljas ja Eestis kohapeal. Tuginedes erialakirjandusele tutvustatakse õpilasvahetuses osalevate noorte ja perede kohanemise protsesse, probleemseid allikaid ning kultuurilisi erinevusi, mis teise emakeelega lapsega võivad esile kerkida. Rahvusvaheline programm on kahesuunaline, mistõttu tuuakse näiteid ka Eestist väljas käinud perede kogemustest.

Töö teises osas keskendub autor uuringu läbiviimisele. Antakse ülevaade valimist, uuringumeetodist ja -tulemustest, uurimuse läbiviimiseks vajalikest tegevustest ning tehakse ettepanekud YFU Eesti organisatsioonile. Uuring on läbi viidud kombineeritud uurimismeetodil, andmete kogumismeetodina kasutati kvantitatiivset ankeetküsitlust, ekspertintervjuud spetsialistidega, kes puutuvad pidevalt kokku alaealiste paigutamise teise perre. Andmete analüüsimetodina kasutati kvantitatiivset jaotumismeetodit ja lisatud kvalitatiivne tekstianalüüs.

Lõputöö koostamisel abiks olnud vahetusperesid, eksperte, YFU Eesti organisatsiooni töötajaid ja vabatahtlikke tänab autor eduka koostöö eest. Eelkõige sihtrühma – Teie antud panus on märkimisväärne, et leidsite aja vastata ausalt ning põhjalikult.

1. RAHVUSVAHELINE ÕPILASVAHETUS MAAILMAS

1.1. Rahvusvaheline õpilasvahetus Euroopas, väljaspool ja Eestis

Erinevaid rahvusvahelisi programme pakuvad üle maailma mitmed organisatsioonid, näitena võib välja tuua Tokkroosi, Nordplus Juunior, Rotary, Evenori, kuid leidub ka teisi. Siinkohal on just põhiliselt kultuurilisi vahetusi pakkuv *Youth For Understanding* lühendatult YFU erinev selle tõttu, et kaasatud on üle maailma rohkem kui 60 riiki. See teeb YFU-st ühe suurima rahvusvahelise õpilasvahetusega tegeleva mittetulundusühingu. (Ojala, 2016, lk 27)

Maailmas osaleb erinevates vahetusprogrammides kokku igal aastal üle kolme tuhande noore, kes on enamjaolt vanuses 15–18 aastat ehk gümnaasiumiealised noored. Vastavalt kohalikule organisatsiooni otsusele on võimalik kaasata ka noori alates 14. eluaastast. Vahetusaastale suundunud noor jätkab kodumaal haridusteed peale aastast õpingut välismaal sealt, kus see varem pooleli jäi. YFU pakub samuti eriprogramme erinevatel loomingulistel aladel – näiteks kunst, muusika, teater, filmindus ja loodus. Need programmid eeldavad vahetusõpilase paigutamist mõnda suuremasse asulasse, kus on võimalik nimetatud huvialadega rohkem tegeleda. (YFU Eesti, 2018b, lk 8)

Enne vahetusaastale suundumist suheldakse iga vahetusõpilasega individuaalselt ja grupis, et teha üldse kindlaks tema sobivus vahetusaastaks välismaal. Eriti olulist rõhku pööratakse intervjuude käigus noore probleemide lahendamise oskusele ning iseseisvusele, mis on vahetusaastale suundudes väga olulised oskused. Reeglite kohaselt saadakse enne vahetusaastale suundumist vahetusõpilasega veel mitu korda kokku, et tagada tema piisav ettevalmistus – selgitatakse viimase detailini lahti kõik, mis vahetusaastal ees ootab. (YFU Eesti, 2018b, lk 8)

Vahetusaastaga kaasneb mitmeid erinevaid situatsioone, mis võivad välja tuua kergemaid tagasilööke. Olulist rolli hakkavad mängima kultuurilised erinevused. Erinevatel rahvustel on omad kombed, mis võivad erinevates kultuurides tunduda täielikult naljakad, samas ei teki sugugi probleemi teiste kommete omaksvõtmisel, ilma isiklike põhiveendumusi muutmata (Lewis, 2003, lk 16–17). Kindlasti leiab oma koha ka aja kasutamine. Kultuurid võib siinkohal jagada kaheks: lineaar-aktiivsed aja kasutajad – inimesed, kes teevad asju kindlas järjekorras, ainult ühte asja korraga, täpselt nii nagu kalendris kirjas ja multi-aktiivsed ajakasutajad, kes teevad kõike korraga ning tihti täiesti ebaloogilises järjekorras (Lewis, 2003, lk 51).

YFU on jaganud lihtsalt mõistes vahetusõpilase aasta kuute erinevasse etappi, mis aasta vältel kogetakse. Iga noore puhul avalduvad etapid täiesti individuaalselt ja nende tugevus võib samast riigist pärit noorte puhul olla kapitaalselt erinev. (YFU Eesti, 2018b, lk 8) Alguses on vahetusõpilase jaoks kõik uus ja huvitav, kuid mingi aja möödudes saabub argipäev ning ei mõisteta, kuidas inimesed võivad nii elada – järgneb kultuurišokk. Eelneva ületamisel soovitakse anda endast parim ja vahetusõpilane saavutab koduse tunde, kus lahkumise eel enam ära minna ei soovita. (YFU Eesti, 2018b, lk 9)

Arvestada tuleb samuti kultuuriliselt erinevate keelekasutusvormidega – põhiline, mille tõttu ei kipu suhtlus minema nii nagu tahaks. Üks pisiasi unustatakse – iga rahvus kasutab keelt ja kõne omale kohandatud viisil. Keele puhul on tegemist otsese töövahendiga, millega oma soove edastada. (Lewis, 2003, lk 118)

YFU tegevjuht Kadri Eensalu on öelnud, et ühe noore muutmise abil on võimalik mõju avaldada tervele kogukonnale. Eensalu kogemusel kasvavad programmist välja noored, kes oskavad enda eest seista, arvamust avaldada ning olla ühiskonna tegemistes aktiivsed osalised. Just oskuste meeletu areng näitab YFU reaalselt mõju ühiskonnas. (YFU Eesti, 2018a, lk 3)

Märgatavat rolli mängib kogukonna mõistmine ja kaasamine tehtavatesse valikutesse. Keele otsene mõte on siiski omavaheline kommunikatsioon, millel on väga suur osakaal eriti kui räägitakse kahte keelt – nii majanduslikult kui ka ajalises mõttes. (Baker, 2005, lk 62) Keeleliselt ei tohi jääda kuidagi isoleerituks. Võimalus on leida teisi sama keelt

kõnelevaid peresid või siduda erinevaid keelekombinatsioone üksteise julgustamiseks. Isolatsioonist väljumiseks tuleb asuda oskusi jagama. (Baker, 2005, lk 60)

Tõlgendades YFU organisatsiooni poolt pakutavat teenust sotsiaalsena, saab peatüki kokkuvõtteks öelda, et programm aitab kaasa tugevalt maailmas erinevate rahvuste sotsialiseerumisele ja kultuuride rikastamisele. Läbi mõeldud programm tagab erinevad lähenemisviisid, mis võimaldavad osaleda väga erinevatel inimgruppidel. Arvestades ühiskonna nõudlust vastavalt teenusele, on organisatsiooni tegevus vajalik, kuid paremaks efektiivsuseks vajaks suuremat koostööd osapoolte vahel, mis tagab arenguprotsessi.

1.2. Vahetuspere rollid ja nendeks valmistumine

Väljend vahetuspere on kasutusele võetud YFU-s teadlikult. Pere ei pea sugugi enda järeltulijat(-id) ära saatma, vaid vahetusperena võetakse vastu täiesti võõras kultuur ning sealjuures jagades oma – toimub kultuuride tutvustamine ja omandamine. Enne planeeritud aastat on soovituslik algatada peres arutelu, mida keegi sellisest elumuutusest arvaks; uurida erinevaid tutvustavaid materjale; mõelda läbi, mida Eesti kultuurist soovitakse edasi anda või traditsioonide tutvustamine; erinevad emotsioonid ja sisseelamiskingitus. Viimane annab saabuvale teismeeas noorele mõista, et teda tõesti oodati. (YFU Eesti, 2017, lk 4)

Vahetusperedele suunatud iga-aastane koolitus tagab võimaluse kuulata erinevaid kogemusi kui ka praktilist infot. Saatusekaaslased – mõistavad kõige paremini, mida vahetuspere tunneb ja kogeb, mis üldse ees on ootamas. Kasvatades enesekindlust ja indu on võimalik vahetusaastale kindlama tundega vastu minna. (YFU Eesti, 2018a, lk 4–5) Samas oleks hea omada mõlemal vanemal vähemalt ühte neutraalset osapoolt kellega veel lisaks suhelda, kui omavahel tekivad nii-öelda šokeerivad seisundid (Rygaard, 2014, lk 133). Probleemide tekkimisel tuleb rääkida tunnetest, kuid mitte pisikestest probleemidest, mis olid konkreetse konflikti algatajaks (Rygaard, 2014, lk 177).

YFU organisatsioon on andnud vahetusperedele soovitusi, kuidas kohanemine sujuks võimalikult lihtsalt ja kergelt – esmatahtsaks kujuneb aeg, mille kasutamisel tuleb

osapooltel mõista üksteise vajadusi (YFU Eesti, 2018a, lk 5–6). Vanemad seisavad oma uues rollis silmitsi tohutute ülesannetega (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 288).

Iga asi on YFU Eesti oma koostatud käsiraamatus vahetusperedele lahti seletatud. Kohanemist vajavad mõlemad osapooled ja sellest tingituna võivad ilmned erinevad ohukohad, mis võivad vahetusaastat mõjutama hakata. Osata tuleb jagada füüsiline ja emotsionaalne ruum osadeks: see hetk kuulub konkreetsele lapsele ja järgmine teisele, kui peres on lapsi rohkem (Rygaard, 2014, lk 176–177). Tiina Kivirüüdi välja antud *Lapsendamise käsiraamatus* on toodud välja mõisted, mille hulgas on *kasuperekond* – tegemist on perekonnaga, kes laps tegelikult kasvab, kuid kuhu ei kuulu lapse pärisvanem või vanemaga seotud isik (Kivirüüt, 2014, lk 6). Perekonnaseaduse (PKS) § 122, punkt 3 järgi on võimalik kasupere mõistet siinkohal täiendada – „...kuhu ei kuulu vanemaga abielus olev isik“ (Perekonnaseadus, 2009).

Erand kinnitab siiski reeglit. Iga perekonda tuleks analüüsida kriitilise pilguga – tagamaks parim võimalik tulemus, mis tagab vanema piisava emotsionaalse ning füüsilise valmisoleku-võimekuse tegelemaks kasulapsetega. Piiratud ressursside tõttu tuleb arendada neid tegevusi, mis on efektiivsed. (Petoffer, 2017, lk 27–28)

Ohukohtadena on YFU välja toonud, et valitud noor ei vastagi vahetuspere ootustele ja üksteist ei võeta omaks. Probleemiks võib kujuneda mittesobivusel suhtlus, millest sõltub kogu kohanemine uues keskkonnas. (YFU Eesti, 2018b, lk 7) Kasuvanemad (kelleks on vahetusaasta jooksul ka vahetuspere) on välja toonud, et abi palumise juures on raske keelduda ning kannatajateks võivad saada bioloogilised lapsed või abielu. Sellele tuginedes on tehtavad ohverdused päris tähelepanuväärsed. (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 291)

Vahetuspereks on võimalik hakata sisuliselt igal inimesel. Perekondade mudelid on väga erinevad ja siinkohal ei oma tähtsust, millisest vahetuspere on, sest saabuavad vahetusõpilased on samuti erinevatest perekonnamudelitest. Perekonna juures mängib olulist rolli olla avatud, toetav ning peres oleks ruumi veel ühele lapsele. Olenemata elukohast on kõik oodatud noori võõrustama. Tähtis on, et noor saaks käia igapäevaselt koolis. Tihti annavad väiksed kogukonnad edasi just selle reaalse elu. Võõrkeelte oskus pole sugugi vajalik, kuid kergemaks teeb see alguses suhtlemise kindlasti. Samas

vähene oskus tagab vahetusõpilase jaoks kiiremad keeleõpingud uues koduriigis. (Tuulik, 2017, lk 9)

Helen Tensbek on leidnud oma magistritöös, et perede kindlustunde saavutamiseks on väga oluline roll PRIDE koolitusel. Koolitusel on kõige suurem roll perede reaalsel ettevalmistusel, kusjuures läbitava programmi pereuuring näitab väljategelikud motiivid. (Tensbek, 2011, lk 30) Vanematele tuleb kasuks end kõrvalt kuulata – tihti ei tajuta millist juttu automaatselt räägitakse ja kui tarbetu see tegelikult olla võib (Juul, 2011a, lk 43).

Helen Michaelsi kokku kogutud erinevate perede lugude põhjal tõdeb PRIDE koolitaja Orgmets (viidatud Michaels, 2014, lk 223 vahendusel), kui hästi kerkib reljeefselt esile, et koolitus valmistab päriselt lapsevanemaid ette. Jagatud lood tõestavad edukalt, et teekond pole lihtne, kuid vajalik teadlikkuse saavutamiseks. Samas on vanem suutnud jätta jälje, mille tulemusel vanemaid mäletatakse. (Michaels, 2014, lk 223–224) PRIDE koolituse läbinud saavad tunnistuse, millele omakorda järgneb viis supervisiooni analüüsimaaks võimalikke perehooldusprobleeme (Kivirüüt, 2014, lk 14). Perre võõra lapse võtmisel tuleb olla valmis pettumusteks ja enese süüdistamiseks, samas otsides pidevalt uusi ideid ja võimalusi toetuse jaoks (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 292).

Enelis Linnas (2018) kirjeldab oma artiklis PRIDE eelkoolitust, selle sisu ja erinevaid astmeid. Koolituse materjal on viidud vastavusse Eesti oludega ning uuendatud teooriat ja õppefilmi. PRIDE eelkoolitus võimaldab läbi arutluse, harjutuste, rollimängude ja õppuste hinnata oma sobivust ja valmisolekut, samuti õppida uusi oskusi. Julgustatakse nägema erinevaid olukordi teisest vaatenurgast. Hindamise ja koolituse ühendamise on aidanud paremini välja selgitada perede sobivust – sh koolitab küll Tervise Arengu Instituut (TAI), kuid kursusele saab registreerida Sotsiaalkindlustusameti (SKA) kaudu. TAI on välja töötamas ka põhikoolituse ajaks, kui noored on perre saabunud ja üles kerkinud uued küsimused – oluline roll perele, kes mõistab, et vajadusel on tugi tagatud. (Linnas, 2018, lk 60–62) Koolituse tugevuse tagab see, et ühe koolitusgrupi moodustavad sama maakonna inimesed, kel sama tee ees ehk soodustatakse edasist omavahelist suhtlust (Kägu, 2014, lk 17).

Vahetuspere jaoks kujuneb välja oma aastaring, mis algab YFU perede koolitusega, mis on kohustuslik kõikidele osalistele. Teised järgnevad üritused on tungivalt soovituslikud – sügisene kokkusaamine, jõulud, talvine kokkusaamine, aasta kokkuvõtte ja lisanduvad aktiivsete perede poolt korraldatud kohtumised. Need üritused tagavad YFU poolse eduka toetuse nii teiste perede, vabatahtlike tugiisikute kui ka kontoritöötajate näol. (YFU Eesti, 2017, lk 8) Samas tuleb noorte eest otseselt vastutavatel töötajatel/vanematel realselt pidevalt tegeleda otsustega, mis nende eluolu kuidagi mõjutab (Green, 2016, lk 34).

YFU pere kaheksas sammus (täpsemalt kolmas samm) kajastuvad hästi 2018 sotsiaalhoolekande seaduses tehtud muudatused, mille eesmärgiks on parandada perepõhist hooldust. YFU pere kolmandas sammus kontrollitakse perioodiliselt, et noorele oleks tagatud kõik tema heaoluks vajalik ning õigused kaitstud. Samas kui hooldus- ja asendusperele on ette nähtud teatav osa töötasu alammäärast, mille rahastamine anti üle kohalikele omavalitsustele, siis YFU vahetusperedele seda ette nähtud ei ole. (Grusdam, 2018, lk 17)

Vahetuspereks saamiseks tuleb läbi teha kaheksa sammu, kus alguse saab kõik ankeedi täitmisest, millele järgneb kodukülastus ja selle otsus, lepingute sõlmimine, koolitused ja igal aastal 20. augustil saabuvad vahetusõpilased. (YFU Eesti, 2017, lk 8)

Vahetusperele on pandud kohustuseks tagada vahetusõpilasele oma voodi – sealjuures oma tuba pole kohustuslik, kuid toa jagamisel pere teiste lastega, oleks hea kui lapsed on samast soost. Jällegi vanuseline erinevus võib täiesti olla. Sisuliselt võib öelda, et olenemata rassist, religioonist jne võid saada YFU vahetuspereks, kui eelpool mainitu ei lähe kuidagi vastuollu YFU haridusliku programmi eesmärkide ja valikukriteeriumitega (YFU Eesti, 2018a, lk 10). Kindlasti tuleb arvestada vahetusõpilase privaatsusega (nt eraelu, kirjavahetused, perekonna elu) – isiklikku ellu ei tohi ebaseaduslikult sekkuda, st et kuidagi ei riivata lapse kujunenud minapilti. (Raudkivi & Linnas, 2017, lk 6)

Vahetuspered saavad peale sobivustesti sooritamist YFU kodulehel tutvuda nende profiiliga sobivate vahetusõpilaste ankeetidega, mille põhjal teha siis nii öelda lõplik valik. Ankeeti aga ei tasu sugugi tõepähe võtta, sest noorte tujud ja eelistused on pidevas muutumises. Võõrkeele oskus on tihtipeale mõlemapoolne soov ja kuulub ka

vahetusõpilase jaoks eesmärkide hulka – õppida ära võimalikult suurel määral kohalik keel. Endised vahetuspered on toonud välja ka võimaluse valida pigem nooruk, kel on kodus sarnane peremudel, kuid nagu ikka erand kinnitab reeglit ehk pere võib olla ka sootuks teistsugune. (YFU Eesti, 2017, lk 7)

Olulisel kohal on õigeaegne info, mis on kindlasti aus, sest see võib mõjutada lõppotsuse langetamist. Informatsiooni kättesaadavus muutub aina olulisemaks, kui nooruk on saabunud perre reaalselt kohapeale. (Green, 2016, lk 62, 67) Vanemad eelistavad tihti lapsi vastavalt soo või vanuse järgi, just kogemusele tuginedes, milleks ollakse valmis või mida juba teatakse (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 292).

Teismelise kasvatamine pole sugugi lihtne, eriti kui varasem kogemus puudub. Väljakutset aga pelgama ei pea ning vahetusaastal on perele mitmeid positiivseid mõjusid. Saksamaal käinud noore vanem nendib, et suurima muutuse teeb kindlasti noore oskus aktsepteerida erinevaid maailmu. Tolerantsuse puhul on tegu võtmeomandusega, mis teeb kõige võimsama arenguhüppe teadvuses. Argentiinas käinud lapse vanem ütleb, et see kogemus kasvatab iseseisvust, arendab probleemide lahendusoskust ja suurim osakaal on kindlasti keeleõppel. Uruguays käinud õpilase vanem aga kiidab turvalist ja kontrollitud rahvusvahelist tööd ning kogemust. (YFU Eesti, 2017, lk 14-15)

Vahetuspered on välja toonud kuus põhiargumenti, miks vahetusõpilane perre võtta (YFU Eesti, 2018a, lk 14):

- kõrvaltvaataja pilgu läbi nähakse vahetuspere igapäevaelu;
- asjadele vaadatakse uue pilguga koos vahetusõpilasega (nt Eestimaal reisisides);
- mõistad traditsioonide ja pühade tähtsust;
- kinnistub teadmine, miks eestlane on hea olla;
- tekib selge arusaam, et võõrkeeled polegi lihtsad;
- võõraste kultuuride segunemine.

Vahetuspere juurde on asjakohane tuua võrdlus asendushooldusega, st hooldusperega. Erinevuseks ainult see, et vahetuspere laps ei ole ilma jäänud oma vanematest, kuid tingimused on sisult samasugused. Liiga sageli ollakse veendumusel, et kasulapse = vahetusõpilase kasvatamine on sama, mis bioloogiliste laste puhul ning vanemad

eeldavad vajaduste rahuldamisel, et sulandumine sujub kergelt ilma probleemideta (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 36). Siinkohal on tõestuseks, et nii vahetus- kui ka hoolduspere saavad üldjuhul valida, kes nende juures elu alustab, kuid näiteks asenduskodus seda võimalust pole (Kägu, 2014, lk 9).

Vahetuspere kui hooldaja ülesanne on siinkohal õpetada last märkama ja mõistma oma kaitsemehhanisme ja koos kasvades asendada kasvatusprotsessis need sobiliku ning konstruktiivse käitumisega (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 48). Ideaalset lapsevanemat ei ole olemas. Parim lapsevanem, kes lapsele võib olla, on selline, kes viga avastades selle eest ka vastutab. (Juul & Qien, 2013, lk 21) Arenguprotsessis on oluline roll suhtluse arengus, kus läbi spiraali arenevad välja uued oskused (Rygaard, 2014, lk 43). Peres tuleb arvestada, et väljakutsed ning probleemid on kõigi omad – ei eksisteeri „minu“ või „sinu“ probleemi (Juul & Qien, 2013, lk 44).

Nagu asendushoolduseski on vahetuspere üks peamisi ülesandeid tagada noorele turvaline keskkond, mis tagab põhivajaduste rahuldamise. Laps peab teadma, et võib vanemale iga kell loota. (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 52) Vanema enda ootused peavad vastavuses noore tegelike võimetega, sh vajalik on aeg emotsionaalseks stabiliseerumiseks (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 53). Algsed probleemid suhete loomisel on loomulikud, sest seda kogevad kõik, kes on oma tavapärasest keskkonnast on välja tiritud (Rygaard, 2014, lk 127).

Kohanemiseks on kindlasti vajalik kiindumussuhete arendamine osapoolte vahel. Nii õpib noor end väljendama ning vajadustest märku andma. Vahetuspere kehtib samuti reegel nagu asenduskoduski, et kiindumussuhte loomiseks on vajalik kasutada niinimetatud põhihooldaja süsteemi, kus otsene kasuvanem osaleb individuaalselt lapse eest vastutamisel. Selline lähenemine nõuab kindlasti jällegi vastavat valmisolekut, oskusi ning tingimusi (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 66).

Läbipõlemise vältimiseks peab pere leidma tasakaalu terves elukorralduses – töö, kodu, isiklik elu ning vaba aja tegevuste vahel (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 80). Vahetuspere peaks olema valmis koostama vahetusõpilase diagnostika, st et kvaliteetselt hõlmab saadav informatsioon noore kohta tema vajadusi, puudujääkide valdkonda, samuti pere ning lähedaste potentsiaali koos tugevustega (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 88).

Põhireegliks tuleks võtta, et kunagi ära tee lapse eest ära seda, mida ta on suuteline ise tegema (Juul & Qien, 2013, lk 67).

Vahetuspere puhul võib võrdluse edukalt tuua sotsiaaltöötajaga, kelle põhiväärtuste hulka kuulub väärkuse tagamine kliendile (vahetuspere puhul vahetusõpilasele), tema austamine ja ei nähta mitte eksisteeriva probleemi osalist, vaid proovitakse seda lahendada oma oskusi kasutades (Wilken, 2016, lk 21). Kui enam miski ei toimi, tuleb proovida tõega (Juul & Qien, 2013, lk 94). Nagu spetsialistide puhulgi, on ka vahetuspered silmitsi olukordadega, kus vastaspool (klient/vahetusõpilane) tegevust juhib – ehk ilma vastaspoole soovi ja isikliku motivatsioonita ei ole võimalik tulemusrikast koostööd saavutada (Wilken, 2016, lk 22). Valed, sh hädavaled tulevad mängu, kui noored tunnevad, et vanemad ei suuda tõega toime tulla (Juul & Qien, 2013, lk 118). Pereelu on võrreldud täiskohaga tööga, mille jaoks on vaja omada oskusi (Schofield, Beek, Ward, & Biggart, 2013, lk 48).

Vahetusperede programm on kohandatud vastavalt riigi võimalustele, mida kindlasti on võimalik täiendada. Suur roll on oskuste praktiseerimisel ning teoreetiliste teadmiste omandamisel, et vahetusaasta jooksul vahetusõpilasega toime tulla. Toetus, kohanemine ja konfliktid on paratamatus, mis vahetusaastaga kaasas käib, aga ilma lahendusoskusteta ei tulla toime.

1.3. Vahetusõpilane kui täieõiguslik pereliige

Perede jaoks on vahetusõpilane pereliige – oma laps. Lapse puhul, aga tuleb arvestada tema põhivajadustega. Jättes rahuldamata lapse vajadused, on tema aju pidevas ärevuse seisundis, mis tingib stressi taseme tõusu ning omakorda mõjutab noore füüsilist ja vaimset arengut (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 25). Lastele avaldab alati mõju kõik, mis vanemad teevad või ütlevad, isegi kui sellega ei jõuta soovitud tulemuseni (Juul, 2011b, lk 7). Siinkohal peab vahetusõpilane sobitama end keskkonnaga, mille ta ise valis – nii sotsiaalse kui ka kultuurilisega, et selles toime tulla. Toimuma peab sotsialiseerumine kohanemiseks. (Siplane, 2006, lk 23)

Vahetusõpilane saabub vahetusperre teismeeas. Teisisõnu on objektiivselt vaadelduna tegemist intrapsüühilise (toimub indiviidi sees) eaga ja psühhooseksuaalse

arenguperioodiga, kus tekivad ebakindlus ja segadus. Selles vanuses tuleb vanematel tõdeda, et nende võim hakkab aina enam perekonnas taanduma. (Juul, 2010b, lk 21–22) Selles vanuses on tegemist noorega, kes on pidevas muutumises. Juul on öelnud, et tegemist ei ole mitte murdeas noorega, vaid liikmega, kus toimuvad loogilised protsessid perekonnaks kujunemisel (Juul, 2011b, lk 8). Perekond on suhe – olenemata selle mudelist on ühiseks jooneks suhted, kus tähtsamaks küsimuseks on *kuidas*, mitte *mis* (Juul, 2011b, lk 13). Siinkohal on oluline hoida lahus vastutustunne enda ja perekonna ees, st et vahetusõpilane on rollis, kus peab vastutama enda eest, kuid samas andma aru ka uuele perekonnale – neid rolle ei tohi kuidagi segamini ajada (Juul, 2011b, lk 17).

Teismelised kipuvad tihti kuulamisest loobuma, sest vanemate öeldus puudub sisu, st et reageeritakse ühele osale saabuvast sõnumist, kas sisule või ignoreeritakse selle kõla. Peres tuleb õppida edastatava sõnumi eest vastutama, olenemata sellest kui vasturääkiv edastatav on või segane. (Juul, 2010a, lk 47–48) Noored suudavad rõõmsad olla keskkonnas, kus vanemad suudavad piisavalt pakkuda füüsilist ja sotsiaalemotsionaalselt tuge (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 288). Samuti on kergem kohaneda keskkonnas, kus tuntakse end mugavalt (Waid, Kothari, Bank, & McBeath, 2016, lk 46).

Õppides noorele ei ütlemata, siis õpivad nad selgeks selle, mida neil on realselt vaja või mida lihtsalt himustab, vahet tegema asjade väärtusel (Juul, 2010a, lk 51). Isegi keeldumise korral peaks olema võimalus läbi rääkida, kuid selleks peaks olema täidetud kaks eeltingimust – vanema „ei“ ole kõige olulisem ning tegu on tõesti läbirääkimistega, mitte manipulatsiooniga (Juul, 2010a, lk 79). Tähtsal kohal on perede säilitamine ja ülesehitamine, koostöös vanemate kogemuste ja panuse jagamine koos nende hoolde usaldatud lastega (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 300).

Noore ealiste iseärasustega kaasneb paratamatult piiride katsetamine, mis paneb vanemate oskused proovile erinevates tingimustes. Veenduda tuleb vahetusõpilase sotsiaalses võimekuses vahetusaastaga toime tulla, sest ilma oskusteta ei kaasne positiivseid emotsioone, mis noort arendaks. Kuulmine ja kuulamine omandavad erilise tähenduse, mida tahetakse mõista ning kuidas mõistetakse läbirääkimiste ja manipulatsiooni õhkõrna piiri.

1.4. Erinevad rollid, rollikonflikt ja üksteise mõistmine

Olulisel kohal on reeglid. Igas peres on vajalikud reeglid, mis toetavad erinevaid protsesse pere kujunemisel (Juul, 2011b, lk 29). Reeglid aitavad vältida tekkivaid probleeme – konflikte ja sealhulgas selgitada vanemate jaoks olulisi väärtushinnanguid (Juul, 2011b, lk 33). Nähes eelpool mainitu tekkimisel väljakutset kui kingitust – saame läbi noore käitumismustrite parema tagasiside, kui üks puberteedi eas noor oleks võimeline sõnades väljendama (Juul, 2011b, lk 38). Konfliktid ja ärrituvus on üks osa ühisest õppimisest, samuti oskus osa võimust anda järeltulijatele ilma vanema ohje käest andmata (Juul, 2011a, lk 13). Ammu enam ei teeni oma austust noore ümbritsevad välja oma rolli täitmisega, vaid sellega, kes nad reaalselt on inimesena (Juul, 2011a, lk 18).

Piirid on sellised, mis jagunevad mitmeks osaks – omad ja üldised, millest esimesed on isiklikud ja väljenduvad täiesti individuaalselt, mitte kõigil üheselt. Ühtlustunnet aitab siinkohal kõige paremini tekitada võrdväarsus, mis on seatud esikohale – vanemad ja lapsed aktsepteerivad üksteist sellistena, millised ollakse koos eksisteerivate erinevustega. (Juul, 2011a, lk 29, 47) Esmatähtis on, et nooruk õpiks oma piiride eest ise hoolitsema, mitte selle eest ei vastuta vanem (Juul, 2011a, lk 55). Tähtis on mõista, et piiride kehtestamisel tuleb hakkama saada ilma kriitikata, sest kriitika kahjustab tervist (Juul, 2011a, lk 67). Oluline on õppida vanemal selgeks, kas konflikti tagajärjel on laps õnnetu või lihtsalt pettunud – neil kahel tuleb osata vahet teha, sest need on arenemise protsessis vajalikud (Juul, 2011a, lk 81).

Noored õpivad läbi kogemuse, mitte esmajoones juhendamise. Enesehinnangu arendamiseks on vajalik tunda, et vanemad väärtustavad last. (Juul, 2013, lk 17) Mõista tuleb tagajärje ja karistuse erinevust – tagajärje puhul on tegemist õppimisprotsessiga, mille kaudu arenetakse, karistuse puhul aga minnakse isiklikku tervislikku seisundi kallale, mille puhul kahjustatakse juba õppimiseks vajalikku rõõmu ja tekitatakse võimalus häbitunde tekkimiseks (Juul, 2013, lk 35). Suur roll asub tihti vanusele sobimatus uneajas, mis mõjutab perekondlikke konflikte ja noorte üleüldist arengut erinevates suhetes (Kelly, Marks, & El-Sheikh, 2014, lk 1175). Vanemad kannavad oma harjumuspäraseid käitumismustreid üle lastele. Elades ülekülluse ühiskonnas, on

inimesel küll olemas identiteet, kuid selle varju kaob ära isiklik identiteet. (Juul, 2010a, lk 17)

Salum (viidatud Michaels, 2014, lk 221 vahendusel) on öelnud, et vanemad peavad märkama ka enda vajadusi – ilma võib jõud lihtsalt raugeda. Oluline roll on kaasade ühises kvaliteetajas. Samas osas on professor Vooglaid (viidatud Michaels, 2014, lk 221 vahendusel) öelnud, et vanema roll on last kasvamistekonnal saata. Neid ei pea kasvatama. Salum (viidatud Michaels, 2014, lk 222 vahendusel) juhib tähelepanu edukatele näidetele, kuidas vanemad märkavad noore vajadusi ning loovad teid nende lahendamiseks. Raskusi tuleb ette igas peres – kõik on mööduv, kui probleemiga tegeleda läbi lahendamise, mitte eiramise. (Michaels, 2014, lk 221–222)

Perekonna sisekliima mõjutab oluliselt noore turvalisuse tunnet ning korduv kokkupuude peresiseste konfliktidega võib kasvatada valvsust, millega omakorda saab häiritud une kvaliteet (Kelly *et al.*, 2014, lk 1176). Erinevatest piirangutest hoolimata toetab une roll kindlasti kohanemist uues keskkonnas (Kelly *et al.*, 2014, lk 1183). Perekonnad, kus konfliktid on püsinud kauem ja pikema aja jooksul, võib perekonna sisekliima parendamisel muudetud käitumisviisid otseselt mõjutada nooruki käitumist (Miller-Graff, Cummings & Bergmann, 2016, lk 1408).

Konflikte leiab töö ja pere vahel samuti. Tähtsal kohal on sooline võrdõiguslikkus koduses keskkonnas (Cerrato & Cifre, 2018, lk 9). Konfliktide osakaal mõjutab kindlasti ka perekonna rahulolu, mille tulemusena väheneb omakorda töövõime sooritused töö keskkonnas. See toob kaasa psühhosotsiaalsed riskid, kuna stressorite mõju laieneb isiklikule elule. (Cerrato & Cifre, 2018, lk 1) Older (2016) on oma magistr tööös leidnud, et ootamatud tööülesanded, laste haigestumine või pereüritustest osavõtmine on üks võimalik osa konfliktisituatsiooni tekkimiseks, mis avaldab omakorda mõju ka töövõimekusele (Older, 2016, lk 7).

Töökohtade surve väljaspool tavapärast ajalist parameetrit võivad tekitada ülemäära psühholoogilisi mõjusid, st et raskem on end „välja lülitada“ pere asjadele, kui töö võib ebataavalisel ajal segada. Reaalsuses võib see olla üks peamine protsess liigsete nõudmiste hõlbustamiseks. WFC (*work-family-conflict*/töö-pere-konflikt), stress,

unehäired võivad olla probleemide allikaks, sealjuures ühe võimaliku kõrgem tase võimendab teise negatiivset mõju väga tõhusalt. (Schieman & Young, 2013, lk 248)

Kanadas tehtud uuringu põhjal saab öelda, et inimesed, kes seavad töö esikohale kogevad kõige rohkem WFC-d, selle järel psühholoogilist stressi ning omakorda kaasnevad unehäired. Mustrid ei ole küll ühesed, mis on tingitud WFC-ga kokkupuute erinevustest. (Schieman & Young, 2013, lk 257) Omakorda on väidetud, et tööga seotud kontroll võib reaalselt piiride hägustamist suurendada, sh ähmaselt mõjuda töö ja kodu vahelistele konfliktidele (Schieman & Glavin, 2008, lk 590).

Ajakava kontroll ja autonoomia, mis on seotud töö ja kodu rollidega; ettenägematud asjaolud sõltuvad peegeldatavast rollist ja ulatuslikud sotsiokultuurilised muutused kajastuvad meestel ja naistel erinevalt (Schieman & Glavin, 2008, lk 604). Inimesed püüavad ikka säilitada rahuldava elatustaseme, maksimeerides rahulolu erinevates eluvaldkondades (ühiskond, töö, materiaalne ja vaimne elu, pereelu jne). Olles millegagi rahulolematu, kompenseeritakse see mõnes teises valdkonnas positiivsust luues. (Sirgy, 2018, lk 285)

Erinevad rollid, piirid tuleb vahetusperes kindlasti kehtestada. Ilma võib väga kergelt unustada erinevate kultuuride segunemise. See, mis oli lubatud vahetusõpilase kodus, ei pruugi kohane olla siinses ühiskonnas. Oluliseks tuleb pidada mõlema osapoole arenemise protsessi, kus üksteist aktsepteeritakse ja osatakse eristada tagajärgi karistusest, kus tähtsal kohal on leitav lahendus mitte eiramine.

2. VAHETUSÕPILASE MÕJU VASTUVÕTVALE PERELE

2.1. Uurimismetoodika, valimi kirjeldus ja tulemuslikkus

Lõputöö raames viidi läbi uurimus YFU Eesti vahetusperede hulgas, kes on majutanud vahetusaasta jooksul Eestisse saabunud vahetusõpilasi. Vahetusperel tuleb kohaneda uue liikmega jooksvalt oma igapäeva elus võimalikult vähe muutuseid tehes. Perre on saabunud liige, kes on eakohaselt arenenud vanuseni, kus igasugustele muutustele ollakse väga vastuvõtlikud, millega on kõige suurem võimalus kohaneda kergelt uute muutustega (Mizera & Tulviste, 2012, lk 148–149). Tõenäosus arenevat noort aidata kaasa mõttemaailma muutusele on vägagi tõenäoline.

Uuringu läbiviimiseks kasutas autor YFU Eesti kaasabi, kes edastas koostatud kvantitatiivse uuringu ankeetküsimustiku vahetusperedele. Vastamine oli perede jaoks anonüümne, kuid soovi korral sai jätta loosis osalemiseks kontaktandmed. Uuringu abil vaadeldi perekonnas toimuvaid muutusi läbi perekonna isikliku kogemuse, mis edastatakse analüüsis kvalitatiivse tekstianalüüsina.

Vahetusperede hulgas uuriti aset leidvaid erinevaid sotsiaalseid muutuseid, kasutades erinevaid teoreetilises osas kasutuses olnud allikaid, mis aitavad hinnata valmisolekut vahetusaastaks ja eesootavaks katsumuseks uue liikme majutamisel ning pereliikmeks võtmisel. Varasemad otseselt vahetusperedele suunatud uuringud puuduvad, kuid on uuritud erinevaid mõjusfääre vahetusõpilastele, samuti nende toetamist.

Autor sai lõputöö uuringu koostamiseks kasutada Kamber (2016) valminud magistritöö vahetusperedele suunatud küsimustikku (Kamber, 2016, lk 86–87), kuid kohandades küsimusi praeguse tööga. Kindlasti aitavad kaasa nimetatud töö vahetusperede kogemused, mis toovad välja kolm aastat tagasi olnud olukorra võrdluseks selle aasta tulemustega. Toonaseid ettepanekuid saab võrrelda tänase olukorraga ning vaadelda, kas neid on reaalselt rakendatud (Kamber, 2016, lk 69–70).

Arvestades, et ühe aasta jooksul otsitakse vahetusperesid umbes 40-le vahetusõpilasele ja Eestis on kokku käinud 25 tegutsemisaasta jooksul ligi 500 vahetusõpilast, siis antud lõputöö raames koostatud LimeSurvey keskkonna ankeetküsitlus (vt lisa 1, lk 48) jõudis praeguseks YFU perede listis olevatele peredele, kelle hulgas on nii korduvaid kui ka esmakordseid vahetusperesid. Peresid leiab üle Eesti ja nende taust, harjumused, elu- ja töökohad on vägagi erinevad. Sealjuures annab autor ette vaid suunavad küsimused/mõtted, millele on võimalik avatult ning ausalt vastata.

Lisaks viidi läbi kaks struktureerimata kirjalikku intervjuud vahetusperede tugiisikutega, kes on tavaliselt ka hindamise/sobivuse protsessi kaasatud. Nad on praegused või endised vahetuspered. Antud intervjuu eesmärgiks oli anda ülevaade vahetuspere jaoks olulise tugivõrgustiku olemasolust (vt lisa 4, lk 54) ja reaalsest rollist vahetusaasta õnnestumisel. Omapoolne nägemus programmist, vajadustest ja soovitud paremaks toimetamiseks vahetusaasta perioodil küsiti ka vahetusõpilase tugiisikult (vt lisa 5, lk 55). Lisandub kaks ekspertintervjuud spetsialistidelt, kes on pikalt kokku puutunud kasulaste kasvatamisega seonduvate probleemidega ja mõlemad omavad erinevat koolituspraktikat.

Ankeetküsimustik koosnes 11 küsimusest, millest kümme olid üles ehitatud avatud küsimustele ning üks lisaküsimus vabatahtlik. Tekstilise osa andmed on lõputöö analüüsi osas kajastatud üldistatud kujul, kus vahetuspered eristatakse vastuste ID numbrite järgi. Kokku oli vahetusperedel aega küsimustikule vastata 14 päeva, kaks päeva enne tähtaega saadeti meeldetuletus respondentidele ja tähtaega ei pikendatud.

LimeSurvey keskkonnas viis autor läbi uuringu perioodil 28. märts – 10. aprill 2019, mille jooksul kinnitati keskkonnas kokku 58 vastust, millest poolikult vastas kokku kümme vastajat ning täielikult vastas kokku 48 respondenti. Vastuseid oli võimalik kontrollida IP-aadressi järgi, kust vastus edastati, et ei tekiks kattuvust. Loosis osalemiseks jättis oma kontaktandmed 37 vastajat.

Uuringus osalenutel paluti võtta aega ning vastata küsimustele ausalt ning tuginedes isiklikult kogemusele, mida vahetusaasta vahetusperele juurde andis, mida aitas mõista ning milles pani teisiti mõtlema. Edasises analüüsis on vastajad eristatud vastuste ID numbrite järgi, et tagada vahetusperede anonüümsus ning privaatsus. Korduvatel

vahetusperedel oli võimalus võrrelda erinevaid kogemusi ja vastust kirjutades analüüsida toimunud muutuseid erinevatel tasanditel.

Vahetuspere tugiperedele ning vahetusõpilaste tugisikutele mõeldud küsimused edastas autor YFU Eesti programmijuhile, Diina Tuulikule, kes aktiivsematele tugisikutele küsimused edastas. Küsimused esitati tuginevalt vajadusest selgitada vahetusaastal nende rolli. YFU Eesti pool andsid lisainfot veel organisatsiooni tegevjuht Kadri Eensalu ning programmispetsialist Mari Tanissaar.

Vahetusperedele esitatud küsimused olid koostatud lähtuvalt antud töö teoreetilisest osast ning vajadusest anda peredele võimalus vaadelda programmi toimimist teisest vaatenurgast, mida ei pruugita tavalises olukorras hinnata (nt rollikonfliktid, töö ja pere ühendamine, kultuurilised erinevused, mured ja probleemid).

Arvestades vastanud respondentide arvu, mis on 25 tegutsemisaasta jooksul vahetusperede koguarvust ligi 17 %, siis võib uuringu tulemusi lugeda kaalukateks. Vaadates vastajate osakaalu, siis on vahetuspered tagasiside andmisest huvitatud. Organisatsioonil tuleks seega edaspidi arvestada, milliseid osasid antud programmis oleks võimalik täiustada parema ja jätkusuutliku tulemuse nimel – võitja ei saa olla üks osapool, panustama peavad kõik.

Respondentidele anti võimalus vastata loomulikus keskkonnas ehk vaatlus toimus mitte autori osalemisega (Laherand, 2008, lk 225). Samuti tagab mitteosalev vaatlus selle, et autor ei samastu uuritava rühmaga, vaid jääb ainult uurija rolli (Laherand, 2008, lk 228). Spetsiifilised suunitlused/märksõnad andsid intervjueritavale kätte võimaluse meenutada kindlaid situatsioone, mis mingis olukorras tekkisid ja samas laia ulatusega andis autor võimaluse respondentidele käsitleda teemasid vastavalt päevakorda tekkinud aspektidele, luues võimaluse sisse tuua teemasid, mis muidu käsitlust ei leiaks.

Avatud küsimused tagasid võimaluse vastata ausalt ning kirjutada läbi emotsioonide reaalselt aset leidnud tunnetest ja olukordadest (Laherand, 2008, lk 188–190). Eelpool mainitu annab läbi kvalitatiivse tekstianalüüsi võimaluse anda edasi respondentide hoiakuid erinevates osades. Kvantitatiivne uurimismeetod annab autorile võimaluse läbi statistilise hinnangu hinnata respondente ühiselt esile kerkivate tunnuste alustel

vastustes, millega saab esitada üldiseid näitajaid, arvnäitajaid ning luua erinevaid seoseid (Õunapuu, 2014, lk 55). Suur andmete osakaal annab võimaluse statistiliselt andmeid eelnevalt töödelda ja seejärel analüüsida.

2.2. YFU Eesti poolsed lisakommentaariid ja tugivõrgustiku panus

Infot, mida autor teadis, kuid ei suutnud allikatega kinnitada, aitasid täpsustada YFU Eesti töötajad. Näiteks erinevad riigiti haridussüsteemid ning vahetusaasta ei pruugi koduriigis arvesse minna. Seda kinnitas vestlus Diina Tuulikuga (D. Tuulik, suuline vestlus, 9.04.2019), kelle sõnul on YFU 60 riigis niipalju erinevaid haridussüsteeme, et seetõttu tõesti ei lähe enamjaolt koduriigis vahetusaasta arvesse – jätkata tuleb sealt, kus pooleli jäi. Viimane kehtib ka Eestis – kõik oleneb kuhu riiki noor suundub.

Stipendiumitega seotud tegevused korraldab jälle iga riik ise. Informatsioon on pidevalt muutuv. Eensalu sõnul enamjaolt on lepingud sõlmitud kohaliku YFU ja mõne organisatsiooni, sihtasutuse või saatkonna vahel. Eksisteerivad ka bilateraalsed kokkulepped osade riikide vahel, kus stipendiume jagatakse koostöö suurendamise eesmärgil. Osades Euroopa riikides on välja töötatud toetussüsteemid õpilasvahetuses osalemiseks ja stipendiumite jagamine sõltub tavaliselt väljapanija esitatud kriteeriumitest. Stipendiumid on enamasti suunatud majanduslikult kehvemal järjel olevatele, kuid suure motivatsiooniga õpilastele. YFU Eesti kogemuse põhjal saab öelda, et konkreetse riigi pakutav stipendium ei pruugi olla piisavaks motivaatoriks konkreetse sihtriigi kasuks otsustamisel. (K. Eensalu, e-kiri, 16.04.2019)

Oluline on, et perekond/õpilane oleks valmis ise samuti panustama programmis osalemiseks, sest stipendium katab vaid osa vahetusprogrammis osalemise kuludest. YFU Eesti kogemuse põhjal on stipendiumid kindlasti suureks abiks, kuid otseselt ei põhjusta mittesaamine osalemisest loobumist. Kõige levinum viga, mida vahetusõpilaseks kandideerivad noored stipendiumite taotluste täitmisel teevad on pealiskaudne ettevalmistus, mis on suuresti tingitud kiirustamisest. (K. Eensalu, e-kiri, 16.04.2019)

YFU Eesti programispetsialist Tanissaar (M. Tanissaar, e-kiri, 16.04.2019) lisas Eensalu vastatud küsimustele (vt lisa 6, lk 56) veel, et kandideerida saavad ka need õpilased, kes veel lepingu sõlmimiseni jõudnud ei ole, samas on neid lõppvoorus vähe. See annab alust arvata, et stipendiumi saamine ei mõjuta olulisel määral pere otsust programmis osaleda. Stipendiumitaotlused esitatakse pinnapealselt, ei süveneta korralikult juhendisse ja küsimustele vastatakse väga ebamääraselt. Lühikesed vastused ja kirjavigadest tulvil tekst näitab, et stipendiumi taotluse täitmiseks ei ole võetud piisavalt aega, mis kindlasti mõjutab stipendiumikomisjoni otsust.

Samuti omavad tähtsat rolli vahetusaasta jooksul programmis osalevad tugiisikud. Järgnevalt annavadki nemad aimu tugiisikute panusest programmi toimimiseks, erinevatest seisukohtadest ning isiklikust kogemusest.

YFU Eesti vahetuspere tugipere vanemad Kadak ja Mark leiavad vastatud küsimustele (vt lisa 4, lk 54) üheselt, et toetuse ning kindlustunde pakkumisega ollakse vahetusperele suureks abiks. Mõlemad omavad kogemust vahetusperena. Vastav kogemus aitab kaasa andmaks vahetusperele mõista, et vahetuslaps peres ongi nii rõõmudega kui ka probleemidega (I. Kadak, e-kiri, 15.04.2019). Mark lisab, et ideid vajatakse ka lihtsateks ühistegevusteks, mida perena ette võtta (M. Mark, e-kiri, 12.04.2019).

Tugiperesid vajatakse rohkem vahetusaasta algusest (augusti kuust) kuni umbes aastavahetuseni mõlema tugiisiku kogemusele tuginedes ja kevade poole muutub tugipere roll pigem tagasihoidlikuks. Mõned kohtuvad vahetusperedega korra kuus, mõned ehk korra kvartalis, kuid see sõltub palju ka perede omavahelise kontakti saavutamisest ja vahemaast, mis neid lahutab. Tugipered on toeks ka hetkel, kui vahetuspere vajab ise puhkust, kas siis tekkinud pingete tõttu või mõnel muul põhjusel – seda tõdevad mõlemad tugipere vanemad. Kadak lisab siinjuures, et äärmuslikus olukorras on tugipere järgmiseks vahetuspereks YFU-sse sisse tulnud lapsele (I. Kadak, e-kiri, 15.04.2019).

Tugipere elab vahetusaastal rütmis, kus iial ei tea millega tuleb täpselt kokku puutuda. Siin toob Mark välja, et olenevalt aastast võib vastutuse ja mure tunne olla erinev ning telefonis ei ole alati võimalik kõiki probleeme üksikasjalikult lahti arutada – vajalik on

avatud vestlus ning omavaheline otsesuhtlus ja kohtumised (M. Mark, e-kiri, 12.04.2019) ja näiteks Kadak on aidanud korraldada peresiseseid koosolekuid, kus otsitakse lahendusi pereelus tekkinud pingete rahustamiseks (I. Kadak, e-kiri, 15.04.2019).

Viimased näited tõestavad edukalt, et tugipere peaks asuma vahetusperele võimalikult lähedal. Otsene vajadus tugiperena olemas olla sõltub jälle suuresti vahetuspere ning vahetusõpilase omavahelise kontakti saavutamisest – kas pigem eiratakse väiksemaid muresid (mis kasvavad suureks), ettetulnud pettumusi (motivatsiooni puudus), pere ootused keeleõppeks ja sõprade leidmine vahetusõpilasel. Lõpptulemusena võivad vahetusaasta jätkamiseks vajada innustust mõlemad osapooled, kes vahetusaastaga seotud.

Suurt rolli omavad vahetusaasta jooksul vahetusõpilaste tugiisikud. Viimaste roll sõltub suuresti vahetusõpilase avatusest ning julgusest oma muredest rääkida. YFU Eesti vabatahtlikud Sei ja Vara vastasid küsimustele (vt lisa 5, lk 55), kuidas nemad näevad vahetusõpilase jaoks olulise isiku rolli ning olemust, oma rolli vahetusperioodi jooksul.

Sei toob välja, et vabatahtliku roll seisneb aitamises, kuulamises ja toeks olemises. Vahetusõpilane peab oma mured küll ise lahendama, kuid tugiisik saab olla kõrval toeks ja aidata leida erinevaid lahendusi. (B. L. Sei, e-kiri, 17.04.2019) Vara oskas lisada pigem enda seisukohast, et usaldusväärne tugiisik mängib suurt rolli ja tema on endast proovinud anda vahetusõpilase jaoks vahetusaasta õnnestumiseks võimalikult palju (L. Vara, e-kiri, 12.04.2019) Mõlemad toovad välja, et iga vahetusõpilasega on kontakt erinev. Suhtlus toimub nii sotsiaalmeedias, samuti otsekontaktis kui ka ühistranspordis kohtudes, kohvikus istudes või jalutamas käies. Põhilisteks muredeks on ikka keeleõpe, sõprade leidmine ja mida pere või sõpradega ühiselt koos ette võtta.

Vara leiab, et vahetusõpilase murede puhul kehtib pigem reegel „*hirmul on suured silmad*“ ehk mõeldakse asi hullemaks, kui see tegelikult on reaalsuses ja neid on võimalik lahendada. Samas ei ole tema toetavatel suuri muresid olnud. (L. Vara, e-kiri, 12.04.2019) Sei lisab, et mured on mõlemapoolsed (ka vahetusperel seega) ehk nende ilmnmisel on need siiski reaalsed ja vajavad lahendamist. Samas lisab omakorda, et

üks ja sama olukord võib kord teha õnnelikuks kui ka samas õnnetuks, palju on omas suhtumises kinni, kuidas olukorrale mõeldakse. (B. L. Sei, e-kiri, 17.04.2019)

Sei ütleb, et kohtumised ikka muudavad plaani ja tugiisikuks olles tuleb sellega arvestada (B. L. Sei, e-kiri, 17.04.2019). Vara lisab täienduseks, et tugiisikuks olemine aitab kaasa ka enda isiklike oskuste arendamisele. Vastutustunne võõra noore üle aitab isikuna kasvada igast küljest tugevamaks ning targemaks (L. Vara, e-kiri, 12.04.2019).

Mõlemad leiavad, et hetkeline programm on täiesti toimiv ja piisav. Sei toob siin välja, et oluline on kõigil osapooltel omada kedagi kellega rääkida, kuid samas ei tekiks liigset sekkumist ja info moonutamist (B. L. Sei, e-kiri, 17.04.2019).

Oma osa on võrgustiku juhtimisel YFU kontoripoolel, kuid sinna pöörduvad pered tõesti juba viimases hädas, kui enam võrgustiku siseselt enam lahendusi ei suudeta leida. Vahetuspere jaoks kuulub otsesesse võrgustikku neli liiget: vahetuspere ise, vahetusõpilane, tugipere ja tugiisik, kelle ringis peaks toimuma esmane infovahetus ja mis võrgustiku seest välja teistele jagamiseks mõeldud ei ole.

2.3. Uuringutulemuste analüüs

Edaspidises analüüsis kasutab autor respondentide vastuseid, kes on vastanud osaliselt või täielikult esitatud küsimustele. Esimese kaheksa küsimuse puhul on võimalik kaasata poolikult vastanud respondentide vastuseid. Viimase kahe küsimuse puhul on kasutatud 48 respondendi vastuseid ja välja on jäetud osaliselt vastanud respondendid.

Esimese küsimus puudutas otsust hakata vahetuspereks. Sellele küsimusele vastanutest tegi otsuse pere siseselt 65,5 % vastajatest, kellegi surve või soovitusel sündis otsus 12,1 % vastajatest, 12,1 % vastajatest sai initsiatiivi mõnest meedia kanalist, 3,4 % vastajatest tegi otsuse kuna vahetusõpilane vajab vahetuspere keset vahetusaastat ning 6,9 % vastajatest tõi välja, et pere enda laps läks vahetusõpilaseks, mis toetas vahetuspereks hakkamise ideed. Eraldi tasub välja tuua vastaja nr 26, kes hakkas vahetuspereks, sooviga hakata hiljem tugipereks, mis on heaks turvaliseks sammuks järgnevate unistuste täitmisel.

Ootuste ja reaalsusega seotud teine küsimus annab aimduse, milline info saabuva vahetusõpilase kohta loodi perele enne tema saabumist, millised lootused kerkisid esile ja millega tuli päriselt silmitsi seista. YFU (YFU Eesti, 2018b, lk 7) on välja toonud võimalikud ohukohad ootustele ja Green (Green, 2016, lk 62, 67) juhib tähelepanu, kui oluline on saadud informatsioon. Saadud vastuseid võib liigitada mitmeti, kuid erinevusi leidub sellegi poolest. Osaliselt või täielikult kattus info saabuva vahetusõpilase kohta 55,2 % vahetusperedest, kellest vastaja nr 31 toob esile, et märgitud inglise keele oskus ei vasta reaalsusele. 7 % vastajatest said vahetusõpilaselt hääl- või videosõnumi. Tuuakse esile, et see annab isiku kohta väga hea ettekujutluse.

Üldjoontes info õpilase kohta kattus 13,8 % vastanute hulgas, aga kõik rõhutavad üht – huvialadega kattuvus kas puudus või olid need aja jooksul muutunud. Vastaja nr 85 toob välja, et info oli küll adekvaatne, kui kirjutatud õpilase lähedase, mitte tema enda poolt, mis lõi tegelikkusest erineva pildi saabuva vahetusõpilase kohta. Info ei pidanud paika või erines suurel osal eelinfost 12,1 % vastanutest, kellest respondent nr 55 toob välja, et seda on täheldatud eriti Lääne-Euroopast tulnud vahetusõpilaste suhtes.

Vahetuspereks olemise hirmud ja kahtlused. Mis toetaks nendest üle olemist, kas erinevate meetoditega ollakse kursis, mis aitaks tegeleda ennetusega (nt PRIDE) jne. Rosenwald & Bronstein (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 291) toovad välja, et abivajaduse juures tehtavad ohverdused on päris tähelepanuväärsed. Ainult 39,7 % vastajatest tõdes, et igasugused hirmud puudusid või olid puudulikud 8,6 % vastajate meelest. Keele- ja suhtlemisprobleemid või omavahelise sobivuse tõid esile 29,3 % vastanutest. 3,4 % vastanutest leidis hirmuallika üles vahetusõpilase motivatsioonis ehk õpilane ei olnud huvitatud Eesti keele ja kultuuri omandamisest. Vastajad nr 60 ja 63 pidid muutma elukorraldust vastavalt vahetusõpilase vajadustele, mis peaks olema vastupidi, st vahetusõpilane kohandub vahetuspere pakutavate võimalustega. Viis vastanud pere, kes moodustavad 8,6 %, toovad esile hirmud raskustega toimetulekul ning nendest üks vastanu nr 58 ei olnud päriselt valmis ette tulevate majanduskulude kasvuga. Viis vastanut tõid välja, et pole kursis erinevate PRIDE meetoditega. 6,9 % tõid välja muud stressorid, mis tekitasid hirme või muresid.

Vahetuspere üheks väljakutseks on kohanemine uue kultuuriga, sujuv erinevate maailmade ühendamine, mida toetab isiklik motivatsioon kogeda midagi teistsugust.

Lewis (Lewis, 2003, lk 16–17) toob välja, et oma põhiveendumused jäävad ikka samaks. Paratamatult seisavad vahetuspered Rosenwaldi & Bronsteini sõnul (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 288) silmitsi tohutute ülesannetega kohanemiseks. Kohanemisele aitavad kaasa erinevad vajaduste rahuldamisest ja oskused, sõnavad nii Wnuk & Dolyniak (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 36) kui ka Juul ja Qien (Juul & Qien, 2013, lk 21). Tervelt 55,2 %-l vahetusperedest kujunes kohanemine valutult ja ilma probleemideta. Respondenti nr 47 üllatas väga suur kultuuriline sarnasus Eesti ja Saksamaa vahel. Vahetuspere algatusel kujunes kohanemine kergemaks 12,1 % vastanud peredest.

5,1 % peredest tekkis raskusi kohanemisega vahetusõpilase motivatsiooni puudumise tõttu kogeda sihtriigi (Eesti) kultuurilist ruumi ja kombeid ning 3,4 %-l olid suured probleemid nutisõltuvusega – vahetusõpilane suhtles pigem koduriigi sõpradega/lähedastega, kui perega kus elas. Erinevused kultuuriruumis kohanemisel löid samuti välja 7 % vastanutest, kellest vastajad nr 55, 80, 23 ja 78 tõid välja tugeva probleemi oma järgi korra pidamisega ehk koristamine. Samuti teistega arvestamine – nt vannitoa hõivamine mitmeks tunniks. Vastaja nr 83 puhul ei olnud küll kohanemisprotsess raske, kuid esile tõi, et vahetusõpilast ei olnud kodus köögi ligi lastud ja teravat kööginuga kasutada ei osanud – see lõi võimaluse ühiselt kohanemisele kaasa aidata, sest vahetusõpilasele meeldis köögis toimetada ja vastaja nr 58 tõi välja, kui oluline on omada tugiisikut (teist täiskasvanut), kellega oleks võimalik erinevaid olukordi analüüsida.

Esile kerkinud raskusi ja tõrkeid oli väga keeruline kuidagi lahterdada sarnasteks, neid lihtsalt on esinenud väga erinevaid. Juuli ja Qieni (Juul & Qien, 2013, lk 67) sõnul on oluline, et vahetuspere annab võimaluse raskuste avastades noorele võimalusel ise vastutada ja lahendus leida, mitte vanemana ära teha seda, milleks noor on suuteline. Märkimisväärset kohal on koostöö Wilkeni sõnul (Wilken, 2016, lk 22). Otsestest probleemidest on pääsenud 22 vahetuspere 58-st ehk 37,9 %. Kultuurilised ja käitumuslikud probleemid kerkisid esile kolmes peres, kus nt vastaja nr 43 puhul kerkisid päevakorda vahetusõpilase ebameeldiv käitumine teiste pereliikmete hulgas, vastaja nr 68 tõi välja hädavalede versiooni ning vastaja nr 52, et vahetusõpilane ei

suutnud lahti lasta oma koduriigi kommetest ja tavadest, mis takistasid vahetusperes kohanemist.

Neljale vahetusperele tekitas raskusi majanduskulude kasv, mis osutusid oodatust suuremaks, lisaks taskuraha, toitlustuse jms teema. Siinkohal toob vastaja nr 5 välja, et vahetusõpilasele ja peredele jagatakse erinevat infot või seda ei tehta piisavalt selgelt, sest vahetusõpilane oli oodanud vahetusperelt tunduvalt rohkem, kui leping ette nägi – nt ei saanud vahetusõpilane aru, et programmis osalemisetasu ei läinud/lähe vahetusperele. Siin toob vastaja nr 40 välja, et suuri pingeid tekitab olukord, kui probleemidest kuuldakse alles läbi tugiisiku ning perega kontaktiselt ei proovigi vahetusõpilane lahendusi leida. Respondent nr 48 tunnistab, et isegi kui pealtnäha probleeme ei olnud, siis hiljem tunnistab vahetusõpilane perele, et oli hetki, kus ta ei soovinud pere juures olla. Raskusi seoses vahetusõpilase arvamusega, et ta elab hotellis, ei pea enda järgi koristama, teistega mitte arvestama, internetivajaduse suur osakaal ning toitumine tekitasid keerulisi olukordi 31 % peredest. Enese järgi koristamist saab pidada kõige rohkem märgitud probleemiks.

Toetuse ja abivajaduse poolest lähevad perede vajadused väga erinevaks. Oskuste jagamist peab oluliseks Baker (Baker, 2005, lk 60) ja tunnetest rääkimise osakaalu tähtsust rõhutab Rygaard (Rygaard, 2014, lk 177). Mitte mingisugust abi ei vajanud või seda ei tunnistanud 32,8 % vastanutest. Vahetusõpilase tervisemurede tõttu vajas toetust üks vahetuspere. Neli vahetuspere toob välja vahetusõpilaste tugiisikud, vastajad nr 12 ja 47 juhivad tähelepanu, et vahetusõpilase tugiisikud ei täida enda antud lubadusi, mis toetuse osas on olulise tähtsusega. Tugiperega omas mingisugust kontakti 15,5 % vahetusperedest, kuid vastaja nr 56 juhib tähelepanu, et tugipere küll vahest kirjutab, kuid ei ilmunud kunagi päriselt kohale. Vastaja nr 58 vajas abi kodurahu taastamisel, kui toonitab, et iga pühapäevased kohustuslikud perekoosolekud aitasid. 13,8 % perede puhul kerkis toetusvajadus esile nõustamise, motiveerituse, info või mõne abivajaduse korras, kusjuures vastaja nr 60 tõi välja majandusliku külje, sest kasvanud kulutused tekitasid pere eelarves miinuse. Kokku 15,5 % ehk üheksa peret vajasid nii YFU kontori kui ka tugiisiku toetust. YFU kontori ja tugiisikute nõrga toetuse osaliseks said pered nr 38, 30 ja 5.

Motivatsioon vahetusaastaga toime tulla ja see väljakutse üle elada ei tekitanud mingisugust probleemi 63,8 % vahetusperedest, kellest vastaja nr 68 tõi välja, et suureks toeks olid motivatsiooni hoidmisel YFU perioodilised üritused ja teiste peredega kohtumine – teadmine, et ei olda üksi. YFU ürituste osa on suur osa ühisest võrgustikust (YFU Eesti, 2017, lk 8). Kolme pere puhul toob vahetuspere nr 71 esile, et motivatsiooni aitas päevade lugemine vahetusõpilase lahkumiseni; pere nr 84 ütleb, et probleem lahenes nende jaoks vahetusõpilase programmi katkestamisega ja kodumaale naasmisega ja pere nr 58 toob välja, et kui YFU üritused ja kohtumised aitasid motivatsiooni hoida, siis lähedastelt tegelikult heakskiitu/toetust ei leitud. Teiste vahetusperede hulgas oli vastuseid erinevaid, kui ära märkimist väärivad siinkohal järgmised: vastaja nr 43, kes tunneb puudust ühisüritustest õppeaasta alguses (pere + vahetusõpilane), mis vanasti olid edukad olnud, kuid millegipärast pole enam toimunud; perekond nr 72, kes toob esile perede uued tutvused ja vastaja nr 38 toob välja YFU poolse tunnustamise puudumise.

Töö ja pere ühendamise tundub, et enamuste jaoks sujus ilma suuremate probleemideta. Ühendamist peavad oluliseks nii Wnuk & Dolyniak (Wnuk & Dolyniak, 2018, lk 80), kuid oluline roll on samuti konfliktsituatsioonidel, leiab Older (Older, 2016, lk 7). Rosenwald & Bronstein (Rosenwald & Bronstein, 2008, lk 291) toovad välja, et ühendamise ja ohverdused on paratamatus, aga oluliseks tuleb pidada siinkohal perede hindamise protsessi, leiab Petoffer (Petoffer, 2017, lk 27–28), mis toimub enne ühendamist ja järgnevat ohverdusi.

Vastanutest tervelt 41,4 % ei teinud kodus mingeid muutuseid seoses vahetusõpilase majutamisega. 6,9 % vahetusperedest toovad esile vahetusõpilase puuduliku motivatsioon, mis ei sundinud ka rohkem pingutama või muutuseid tegema. 36,2 % vahetusperedest pidid muutuseid tegema kodus keskkonnas, toitumises, majanduslikes kuludes (kasvanud kulutused) või pidid järgi andma privaatsuse olemasolus. Välja tasub tuua vastaja nr 52, kelle vahetusõpilase kronoloogiline vanus ei vastanud reaalsusele ja see tekitas korralikult lisapingeid (vahetusõpilase elementaarsed oskused). Pere nr 58 toob välja murekohana tingimuse, et vahetusõpilane ei tohi jääda ööseks üksinda ehk selleks tuli teha ümberkorraldusi või sõpradelt abi paluda.

Edasised võrdlused tulevad 48 respondendi vastustele tuginedes. Välja on jäetud uuringule osaliselt vastamata jätnud vahetuspered. Selline lähenemine tagab reaalsema ülevaate tekkivatest rollikonfliktidest ning vahetusaasta perioodist üldiselt.

Rollikonfliktides on enamus vahetusperedel läinud kergelt ja suuremaid konflikte pole olnud. Rygaard (Rygaard, 2014, lk 127) rõhub, et oma tavapärasest keskkonnast välja tirituna ei saagi eeldada, et probleeme ei teki. Juul ja Qien lisavad (Juul & Qien, 2013, lk 44), et probleemid pole kunagi ühekülgsed ning Juul (Juul, 2010a, lk 79) lisab läbirääkimistel on oluline roll. Michaels (Michaels, 2014, lk 221-222), et oluline on tegeleda lahendamise, mitte eiramisega. 66,7 % saab öelda, et suuremad mured jäid siinkohal olemata ja oluliseks peetakse reeglite olemasolu.

Vastaja nr 54 toob välja, et YFU-ga oli suhtlemine väga korrektne. Vahetuspere nr 65 toob omakorda välja, et vahetusõpilast ei saa pidada kui külalist ehk tema eest ei saa kõike ära teha. Erakordne on vastaja nr 12 vastus, kes majutas ka vahetusõpilase vanemaid ehk siinkohal kardeti koduigatsuse teket või mis vahetusõpilase pere külustus kaasa võib tuua. Perena ühtlustunnet ei tekkinud 10,4 % vahetusperedest, kellest vastaja nr 56 ei olnud varem sellist üksinda jäetuse tunnet kogunud ja vastaja nr 43 ei saanud aru, miks vahetusaastale tuldi – erinevate infokildude põhjal vanem saatis kuna kodumaal ei sujunud kõik hästi ja Eesti oli kõige odavam koht kuhu tulla.

20,8 % vahetusperedest leidis erinevaid rollide lahkkelisid, mis tekitasid pere sees pingeid. Vastaja nr 63 tundis, et vahetusõpilasega on probleemide lahendamine väga keeruline; vastaja nr 48 toob välja, et kokku tuleks leppida, kuidas vahetusõpilane vahetuspere vanemaid kutsuma hakkab. Vastaja nr 23 toob välja, et ärritavaid momente tekitas vahetusõpilase lohakus, millele tuli järjepidevalt tähelepanu juhtida ja vastaja nr 45 pidas rollikonflikte vanema rollis, kas anda vahetusõpilasele rohkem vabadust kui oma lapsele.

Vahetusaasta ootused ja üllatused olid väga erinevad ning kuidagi neid komplekteerida tundub peaaegu, et võimatu. Ootusi ei seatud või tulemused üllatasid tervelt 60,4 % vastanutest, kus eriliseks osaks peetakse just pereliikmete keelelist arengu ja mõistmist, kui oluline on privaatsuse olemasolu. Märkimist väärrib vastaja nr 58, kes pidi

tunnistama, et kasvas pere omavahelise sideme tugevus. Vastaja nr 23 toob välja, et probleemid tekivad, kui kodune keel kohandatakse vastavalt vahetusõpilasele.

Vahetuspere nr 50 toob positiivsena välja, millise kiirusega suudetakse eesti keel ära õppida ja negatiivsena tekkiva väsimuse. Üllatavalt, kuid väga reaalse näitena toob vastaja välja võrdluse vahetusõpilase ja koerakutsika võtmise vahel ehk enne kui soovid koera, võta vahetusõpilane ja vaata, kas muutuva elukorraldusega tuled 9–10 kuud toime. Vahetusõpilane lahkub, kuid koer jääb aastateks.

Kahe vastajat on suhtlema jäädud vahetusõpilasega siiani ning üks vastanutest nr 7 on võõrustanud ka vahetuspere vanemat ning oma pere laps on käinud seal külas. Vahetuspere nr 84 toob välja, et on lapsi/noori, kes ei ole vahetusaastale tegelikult sobivad. Kolme vahetuspere puhul ei täitnud ootused selliselt nagu loodeti. YFU poolset suuremat tuge ootasid 12,5 % vastanutest, kes kõik töid lisaks välja majanduslike kuludega seonduva. Vastaja nr 5 peab perioodi liiga pikaks, mis on perele koormav nii moraalselt kui materiaalselt. Lisaks toob vastaja nr 80 välja, et YFU poolsed piirkonna üritused võiks kajastuda juba programmi hinnas, kuna nende vahetusõpilane loobus osalemisest finantside puudumise tõttu.

2.5. Ekspertide kogemused, tähelepanekud ja soovitused programmi täiendamiseks

Ekspertintervjuusid viis autor selle töö raames läbi kaks, perioodil märts-aprill 2019. Ühe Sigrid Petofferiga (vt lisa 3, lk 52), kes on MTÜ Oma Pere esindaja ning teise Jane Snaithiga (vt lisa 2, lk 50), kes on MTÜ Igale Lapsele Pere esindaja. Kuigi üks andis nõusoleku osaleda otsekontaktis peetud vestluse käigus ning teine telefonivestluses, siis mõlemad intervjuud on läbi viidud kirjalikult, et anda võimalikult soodne võimalus läbimõeldud vastusteks.

Snaith juhib tähelepanu, et noor vahetusõpilane ei ole kindlasti veel väljakujunenud isiksus ja need otsingud alles algavad, muuhulgas ka: „*Kes ma olen?*“ versioonis. Keskkond, kuhu noor satub omab üliolulist mõju ja pere peab olema piisavalt teadlik ning tugev tulemaks toime nooruki eneseotsingute väljendustele. Perekond peab olema valmis noorele lähenema vastavalt tema emotsionaalsele vanusele, mitte

kronoloogilisele. Äärmiselt olulist rolli omab peremuster, mis noorega kaasa tuleb. Noore tausta teadmine ja aus ning adekvaatne info tema erinevatest lähisuhte kogemustest omab kriitilist tähtsust, kui soovime pakkuda noorele sobilikku keskkonda, isegi kui see on lühikeseks ajaks. Peamised ootamatused tekivadki teismelise tausta teadmatusel ja tema väljakujunenud kiindumuskäitumise väljendumisel. Nende erinevusel vahetusperest võivad viia arusaamatuste ja kokkupõrgeteni. (J. Snath, e-kiri, 26.03.2019)

Petoffer toob välja mitu olulist punkti, millega peaks pere olema valmis enne vahetusõpilase majutamist arvestama. Esiteks hariduse omandamine – kas pere on valmis noort julgustama ja motiveerima. Teiseks kultuurilised – tavade ja kommete õpetamine ning oskus leida tasakaal erinevates väärtushinnangutes. Kolmandaks ja ehk ka kõige olulisemaks tuleb pidada psühholoogilisi muutuseid, mis perioodiga kaasneb – koduigatsus, väärkohtlemine, hormonaalsed muutused ja bioloogiliste vanemate liigne mure/kontroll. Järgnevalt tervisega seonduv tuleb kindlasti selgeks teha ehk milline on arstiabi kättesaadavus ja millised on toitumisharjumused. Vahetusaasta õnnestumisel mängib vahetuspere vaatenurgast kõige suuremat rolli kindlasti sotsiaalse poolega seonduv – üksteise tundmaõppimine, tõrjumine, võimalik (kooli-)kiusamine või sõprade puudus, mida pere ei suuda vahetusõpilasele pakkuda. Kõige väiksemal, kuid samas olulisel määral mängib rolli vahetuspere majanduslik seis, mis vajab piisavate vahendite olemasolu (nt taskuraha/sõidud jne) või üldse selle puudumine. (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019)

Mõlemad intervjuueeritavad leiavad, et varasem kogemus vastavas eas noorega tuleb pigem kasuks. Petoffer toob välja, et juurde saab õppida teadmisi, kui vahetusperele on isikuomadused ja väärtused välja kujunenud (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019) ning selle juures juhib Snath tähelepanu, et tavaolukorras võib nii noor kui ka pere teatud situatsiooniga küll toime tulla, kuid samas võivad ülevoolavad emotsioonid väljuda kontrolli alt (J. Snath, e-kiri, 26.03.2019). Petoffer toob välja negatiivse võimaluse – varasemad negatiivsed kogemused/suhted lastega, kus võib korduma hakata minevikust pärit varasem käitumismuster või käivituda varasemad valusad kogemused (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019)

Petoffer toob PRIDE koolitajana välja viis põhiteadmiste ja -oskuste punkti, mis tuleks kindlasti vahetusperele kasuks (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019):

- lapse kaitsmine;
- lapse arengu toetamine;
- lapse toetamine suhetes bioloogilise perekonna ja teiste talle oluliste inimestega;
- lapsele pühendumine;
- lapse huvides koostöö tegemine.

Lisaks annab Petoffer soovitusena viis olulist punkti, mida peaks teadma iga vahetuspere, kes on otsustanud vahetusaastal osaleda (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019):

- lapse õigused ja kohustused ning lastekaitsetöö põhialused, kuidas tagada lapse huvid, õigused ja suhted;
- teadmised lapse arengu kohta ja suhete kujunemine uues peres, lapsele oluliste suhete toetamine;
- kaotused ja leinaprotsess – iga negatiivne ja positiivne muudatus toob kaasa kaotuse ja leinaprotsessi;
- distsipliin ja piiride seadmine – lapsele olulise info edastamine (s.h. kontaktring);
- muudatused ja nendega toimetulek – kohanemine muudatustega.

PRIDE koolituse osade kaasamine ettevalmistusprotsessis paneb vanemad mõtlema ja mõistma, mida tähendab kasvatada last, kellel on juba vanemad olemas (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019).

Kiindumussuhete koolitajana toob Snaith välja, et vahetuspere peaks olema kursis noore võimalikest häiretest ja kuidas need väljenduvad käitumises jne, kuid esmatähtis on teada, kuidas nendele õigesti reageerida. Kiindumusteooria ja sellel rajanevaid lähenemisi saab edukalt üle kanda vahetuspere ettevalmistusprotsessi ning nii saab pere omandada teadmised, mis on parimad võimalikud sammud noorele turvalise keskkonna loomisel, nii füüsiliselt kui emotsionaalselt. Kiindumussuhetes ei eristata piire, nahavärve ega kultuuritausta – seega annab just see võimaluse luua võimalikult soodne pinnas vahetusaasta õnnestumisel, kui vahetuspere erinevate võimalustega on kursis. (J. Snaith, e-kiri, 26.03.2019)

Petoffer annab programmi õnnestumiseks mõned soovitused, mis edukaks aastaks kindlasti kasuks tulevad (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019):

- vajalik on perede põhjalik hindamine läbimõeldud tehnikaid kasutades, sh. kiindumusstiilide hindamine ja suhete kvaliteet perekonnas;
- hinnata tuleb kindlasti kaitsvaid kui ka riskifaktoreid;
- hindamine peaks olema nn kooshindamine;
- noor ei tohiks jääda ühe pere meelevalda ehk vajalik on tugiisiku olemasolu;
- vahetuspere regulaarne enesetäiendamine;
- noorte tagasiside ehk mõjude hindamine.

Snaith soovib vaadata raamistikust välja ehk PRIDE ei ole sugugi ainuke võimalus tänapäeval enam muutuste loomiseks, sh juhib tähelepanu, et sotsiaaltöös tugevalt arenenud riigid Euroopas (Suurbritannia, Saksamaa, isegi Soome ja naaberriik Venemaa) ja nende praktikud ei tea palju PRIDE'st või selle olemasolust. Aeg oleks näha laiemat võimalust kasutada vabaihenduste kompetentsi ja kontakte üle maailma. (J. Snaith, e-kiri, 26.03.2019)

Snaith toetab riiklike standardite väljatöötamist, mis looks võimalused pakkuda välja oma lähenemisi, programme ja koolitusi, mis pakuvad tulemusi, mis tuginevad etteantud standarditele. Oluline pole programmi pealkiri, vaid koolitajad, kes on võimelised ise edasi arenema ja teadmisi edastama. Vahetusperede ettevalmistusse soovib Snaith lisada teoreetilised teadmised kiindumusteooriast, kiindumusmuustritest ja noore arengust ning erinevate negatiivsete kogemuste mõjust noore arengule. Praktilise poole pealt tuleks kaasa anda nn tööriistad, mis aitavad luua kontakti perre tulnud võõra lapsega. (J. Snaith, e-kiri, 26.03.2019)

Ettevalmistuse poole pealt ei oska Petoffer väga soovitusi anda, kui rõhub rohkem hindamise olulisusele – see peaks tagama piisava teadmise organisatsioonile, kas pere, kes nagu sobib vahetuspereks, vajaks rohkem ettevalmistust (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019). Snaith suunab ennetustööle ehk pered vajaksid suuremat tugivõrgustikku, kus pered saaksid omavahel suhelda probleemide ilmnemisel, samuti aitab see ennetada pere emotsionaalset kokku kukkumist, sest pere pakub vaid keskkonda. Vahetuspere

puhul ei ole tegemist terapeudi, sotsiaaltöötaja, meediku ega ka psühholoogiga ehk kättesaadav peab olema toimiv võrgustik. (J. Snaith, e-kiri, 26.03.2019)

Vahetuspere mõjude poolelt näeb Petoffer, et see mõjutab kõiki ressursse: materiaalseid, füüsilisi, emotsionaalseid, pedagoogilisi jne. Vähem aega ja privaatsust, rohkem kulutusi ning loomulikult teiste pereliikmete suhtumine, pinged uues olukorras – kohanemine ja jälle lahutamine. Samas toimub tugev kultuuriline rikastumine: uued teadmised, sõbrad, kogemused ja suhted jne. Vahetusõpilase perele jällegi kindel kaotus – kohanemine, lisakulutused, igatsus ja teistmoodi suhtluskanalid. (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019)

Snaith tugineb suuresti kogemusele, kuid toob välja ühe väga olulise võimaluse – see, et vahetusõpilase pere saadab noore ära, sest temaga ei tulda enam ise toime ning loodetakse, et naastes on asi paranenud. Eriti kui perekonna majanduslikud võimalused selleks on soodsad. Teise poolena võib mängu tulla noore identiteedikriis, mis tõukab teda lähedastest ja kodust eemale versioonis „*naabri aias on rohi ikka rohelisem, kui omas*“. Sellises olukorras võib naastes olla kontakti loomine/taastamine veel raskem. Kolmas võimalus, kuid kõige väiksema osakaaluga võib olla tõesti tegemist noorega, kes tuleb välja turvalisest arengukeskkonnast ja noor suudab end edukalt hästi tunda võõraste juures ja sealjuures aktsepteerida uue pere reegleid nii-öelda käigu pealt. Sellisel juhul võtab noor seda avastamise protsessina ja naaseb koju rõõmuga jagades saadud kogemusi. (J. Snaith, e-kiri, 26.03.2019)

Petoffer toob välja, et organisatsioon peaks veenduma oluliselt noore motivatsioonis ja valmisolekus. Sama kehtib ka vahetuspere puhul – kas kõik materiaalsed teemad on läbi arutatud ja selged, sest muidu võivad tekkida lisapinged. Kõige olulisem ja samas raskem on vahetuspere riskide väljaselgitamine: vaimne tervis, pedofiilia, sõltuvused ja muud teemad, mida hindamise käigus ei ole võimalik teostada. (S. Petoffer, e-kiri, 2.04.2019)

Pere valimisel peab Snaith oluliseks, et arvestatakse lapse heaoluga ning samuti vahetuspere, kuid perekond peab mõistma ja aktsepteerima enda vastutavat rolli. Pere puhul tuleb vaadelda, kas nad on valmis arenema, olema paindlikud, kas ollakse valmis vajadusel abi küsima või nõu otsima, mitte kohe last/noort süüdistama ega tehta algust

noore tõrjumisega või äärmisel juhul ära saatmisega. Olulist rolli mängib perekonna tugiisik, kelle rolliks peaks olema nii pere toetamine kui ka tegelemine vastava noore juhtumiplaaniga ehk on regulaarselt olemas, loob kohtumisi ja omab ülevaadet nooruki elust perekonnas viibimise aja jooksul. (J. Snaith, e-kiri, 26.03.2019)

Tuginedes ekspertidelt saadud informatsioonile ja kogemustele, siis annavad need edukalt edasi vahetusperedelt saadud tagasiside reaalsuse. Paraku peab tõdema, et Snaithi välja toodud ohukohad leidsid uuringu analüüsis kinnitust ja Petofferi toodud soovitusel paremaks ettevalmistuseks vajavad rakendamist.

2.6. Uuringu tulemustest tulenevad ettepanekud organisatsioonile ja võrdlus

Ettepanekud, mida vahetuspered YFU Eestile tegid, on täiesti reaalsetest teostatavast, kui vastavad täiendused teha. Kindlasti on siin soovitusi, mida võiks organisatsioon edaspidi rakendada ja/või täiendada. Esmalt toob autor välja vahetusperede ettepanekud, kuid millele lisanduvad autori ettepanekud arvestades uuringu tulemusi.

31,3 % vastanutest leiab, et praegu on kõik toimiv ja midagi nad soovitada ei oska. 12,5 % leiab, et vajalik oleks täiustada vahetusõpilase taustakontrolli, et miks üldse vahetusaastale soovitakse ja vahetusperede ettevalmistust täiendada. Vastaja nr 78 toob esile, et võimalus võiks olla vahetusõpilase perega ka enne lepingut suhelda. Vastaja 42 toob välja, et peaks veenduma, kas vahetusõpilane soovib osaleda vahetusaastal enda soovil või pere surve all.

Tugiisikute roll vajab sisulist ülevaatamist leiab vastaja nr 23. Oma perega suhtluse piiramist peab kohanemiseks vajalikuks vastaja nr 48, kuigi tõsi – internetiajastul on seda raske korraldada. Vastaja nr 80 soovitaks peredele iga kuu ühe vaba nädalavahetuse anda ja keelekohviku tunnid kohustuslikuks teha, et ei oleks suhtumist – ei viitsi.

31,3 % leiab, et vajalik oleks ümber korraldada YFU ühisürituste osa, arvestades vahetusõpilaste piiratud võimalustega ja programmi info/reklaami jagamine mõlemale lepingu osapooltele. Vastaja nr 8 toob välja, et vajalik oleks peredele tugevam võrgustik,

kellega probleemide korral suhelda. Vahetuspere nr 4 lisab, et õpilastele mõeldud programm peaks olema pigem kohustuslik – suurem kaasamine ja annab perele võimaluse hingetõmbepausiks. Eelnevaga nõustub vastaja nr 71, kes samuti ürituste hinna pigem lisaks programmi tasusse, mis tagaks õpilaste osalemise.

Vahetusperede vahel suurema kontakti loomiseks oleks neid vaja rohkem kokku viia, leiab vastaja nr 81 ja nr 25 lisab, et alustavaid vahetusperesid võiks YFU omavalitsustes dokumentide ajamisel toetada. Tasulise keeleõppe võimaluse lisaks vastaja nr 43. Piirkonniti võiks üritusi rohkem olla, mitte ainult Tallinnas/Tartus, millega kaasnevad perele korralikud materiaalsed kulutused. Eelnevaga nõustub veel 10,4 % vastajatest, kes peavad reaalseid kulusid perele liiga mahukaks arvestades, et programmis ollakse vabatahtlikena, sest paaritunnise ürituse pärast pole põhjust lisaväljaminekuid teha. Vastaja 5 lisab, et organisatsioon peaks perele toeks olema nii materiaalselt kui vajadusel moraalselt. Vastaja 50 leiab, et võimalus võiks olla poole aasta pealt perevahetuseks või programm võiks olla lühem.

Vahetuspere nr 63 lisab, et vajalik oleks rääkida peredele ausalt ja siiralt programmis osalemise kuludest, sest nii on perel võimalus päriselt arvestada, kas vastavad võimalused ning finantsid on olemas või siis peaks YFU tegema kindla reeglistiku, mis kulutused kelle kanda vahetusperioodil jäävad.

Kaks vahetuspere teevad ettepanekud, mis vajavad tõsist kaalumist: vastaja nr 7 leiab, et vahetusperena programmis osalemine võiks anda soodustuse oma lapse vahetusaastal osalemiseks ja vastaja 38 lisab, et välja oleks vaja töötada mehhanism, mis välistaks programmist noored, kes reaalset osalemiseks valmis pole – katkestajaid on liiga palju ning programm ei ole mõeldud kodusest keskkonnast põgenemiseks.

Kui võrdluseks võtta praegustele vahetusperede ettepanekutele Kamberi magistritöös (Kamber, 2016, lk 69–70) tehtud ettepanekud aastal 2016 YFU Eestile, siis võrdlusmomente saab tuua järgnevalt:

- kui 2016 vajati kättesaadavat informatsiooni rohkem vahetuspereks sobivuse kohta, siis see vajadus on ilmselgelt olemas ka täna – aastal 2019. Huvi on ja reaalset kättesaadav informatsioon tagaks paremini nõudluse täituvuse;

- nii 2016 kui ka 2019 rõhuvad vahetuspered profiili koostamise ankeedi täiendamise vajadusele;
- vahetusõpilase reaalseid vajadusi varjatakse vahetuspere eest ehk kõik vajalik informatsioon ei kajastu vahetusõpilase ankeedis – oli see nii 2016 ja on ka praegu 2019 aastal;
- mõlemal aastal rõhuvad pered tugiisikute osakaalu täiendamisele, nende roll võiks olla suurem kui üksik külastus, kui sedagi;
- emotsioonide alla surumine – probleem mõlemal aastal, pered ja ka vahetusõpilased vajavad õpetust/toetust, kuidas rääkida rasketest teemadest, mis muidu maha vaikitakse/eiratakse kuniks probleemid on kasvanud üle pea;
- kui 2016 rõhuti vahetusõpilaste ettevalmistusele ja tervislike eluviiside tähtsusele, siis ettevalmistusvajadus on olemas ka 2019, kuid pigem kajastub see noore iseseisvuses – nt oskuses enda järgi koristada/hoida elementaarset puhtust;
- ürituste kvaliteedi tõstmisele ja tõhustamisele juhiti tähelepanu mõlemal aastal – erinevad võimalused/meetodid, mis kõigile ei sobi või pole materiaalselt võimalikud;
- mõlemal aastal tehtud ettepanekute hulgas soovitakse vahetusperede kokkusaamisel võimalust väiksemas grupis võimalust probleeme arutada;
- mõlemal aastal juhitakse tähelepanu, et ka vahetuspered vajavad tunnustamist, seda keset vahetusaastat.

Arvestades vahetusperede tehtud ettepanekuid, leiab autor, et realselt peaks tegelikult organisatsioon arvestama nende kõigiga, sest need paratamatult mõjutavad perede jätkamist programmis osalemisel varem või hiljem.

Vahetusperedele kaasnevad soodustused (nt oma laps vahetusaastale soodsamalt) annaks kindlasti tõe osaleda ka peredel, kes siiani erinevatel põhjustel on loobunud. Majanduslikus mõttes oleks mõistlik kaaluda ürituste organiseerimist piirkonniti väiksemates gruppides, et probleemid saaksid realselt lahti põimitud ning peredele soodsam võimalus luua tugivõrgustik lähikonnas olevate peredega.

Tõsiselt vajab selgitamist vahetusõpilaste motivatsioon, kohustuste ja korra pidamine – samuti aus informatsioon. Ankeedi täiustamine nii, et pere saaks võimalikult reaalse

info. Soovitusena toob autor näiteks võimaluse, et enne vahetusaastale suundumist värskendab vahetusõpilane oma andmeid või viib ajaga kooskõlla. Tähtsustada tuleb tugivõrgustiku olulisust ning tugiisikute rollile pöörata suuremat tähelepanu perede toetamisel.

Arvestades vastanud perede arvu, siis autor loodab, et YFU Eesti arvestab vahetusperede tagasisidega ning viib aja jooksul sisse vajalikud muudatused tuginedes järgnevatele autoripoolsetele ettepanekutele:

1. luua täiendamisvõimalustega ankeet vahetusõpilastele (ajakohane info);
2. organiseerida piirkonniti üritused vahetusperedele, mis tekitaks tugevama ühtlustunde;
3. üle vaadata tugiisikute töökorraldus;
4. luua kontaktid spetsialistidega, kes vajadusel oleks nõus üritustel vahetusperesid kuulama ja suunama;
5. tunnustada – märgata peresid, kes julgevad murede ja rõõmudega organisatsiooni poole pöörduda, kuid samuti neid, kes vaikivalt täidavad võetud kohustusi.

Järjestus on autori poolt välja toodud just tähtsuse järjekorras, mis kõik mõjutavad vahetusaasta õnnestumist. Ajakohane info on väga oluline mõlemale osapoolle, kuigi esmatähtis on vahetusõpilase info, siis muutused vahetusperes peaksid samuti jooksvalt kajastuma. Tähtis on luua võrgustik perede vahel, kes asuvad üksteisele võimalikult lähedal ehk piirkondlikud üritused. Kõikide perede kokku kutsumine on küll mugavam, kuid nii ei suuda pered üksteist eristada, kes millisest rajoonist on, et luua piisavad kontaktid omavaheliseks suhtluseks. Autor leiab, et eestlane pole see, kes vahetusperede kontaktide listist võtab telefoninumbri ja lihtsalt helistab – rahvusena ollakse siinkohal liiga tagasihoidlik.

Ülevaatus vajab tugiisikute osa. Kas tugipere ikkagi on selleks reaalselt valmis või kohandab end vastavalt enda kogemusele tuginedes? Kas vahetusõpilase tugiisik suudab kinni pidada antud lubadustest või omab piisavalt aega/ressurssi vahetusõpilasega kohtumiseks? Kuna tugiisikute mõte on siiski olla peredele ja vahetusõpilasele reaalselt vajadusel olemas, tuleb leida võimalused tugiisikute motivatsiooni tõstmiseks võetud kohustustega tegelemiseks. Spetsialistide kontaktid annaks jälle vahetusperedele

kindlama tunde, et on kelle poole vajadusel pöörduda. Samuti motiveeriks spetsialistide kaasamine ühisüritustele perede osalemist. Autor on siinkohal spetsialistidena mõelnud psühholooge, sotsiaaltöötajaid, erinevaid nõustajaid jne.

Tunnustamine – märka ühte vahetuspere kuus ja organisatsioon muutub palju positiivsemaks. Julgus murest rääkida või omakeskis pakkuda vahetusõpilasele midagi teistsugust, võimalusi tunnustamiseks leiab kindlasti. Pere on kindlasti tänulik, kui nende lihtsat panust vabatahtlikena märgatakse.

KOKKUVÕTE

Antud lõputöö annab ülevaate rahvusvahelisest õpilasvahetusest, mis toimub läbi organisatsiooni Youth For Understanding ehk tuntud kui YFU. YFU pakub haridusprogramme enam kui 60 riigis, mis teeb organisatsioonist suurima rahvusvahelise õpilasvahetusega tegeleva mittetulundusühingu.

Kui varasemalt on uuritud põhjalikult läbi erinevate vaatenurkade vahetusõpilasi, kes on osalenud rahvusvahelises programmis, siis autor valis selle töö raames sihtgrupiks vahetuspered. Muutused ei puuduta ainult vahetusõpilasi, vaid samuti perekondasid, kes võtavad vabatahtlikult oma koju teisest perest pärit noore terveks õppeaastaks. Arvestades kasvava nõudlusega on viimane aeg pöörata tähelepanu vahetusperedele, millised sotsiaalsed muutused toimuvad nende jaoks, kui vabatahtlike, kes panustavad omast vabast tahtest ning soovist programmi.

Töö teises pooles saab tutvust teha sotsiaalsete muutustega vahetusperes, tugivõrgustiku kuuluvate tagasiside ja panusega ning ekspertarvamustega, mis pööravad tähelepanu just vahetusõpilase vanusega kaasnevatele eripäradele ja võimalustele, millega tuleb vahetusperel silmitsi seista – kaasnevad ettepanekud, mida võiks rakendada edaspidises vahetusperede ettevalmistusprogrammi osas, valmistades peresid rohkem ette esseeisvaks perioodiks. Lisaks leiab sellest osast vahetusperedele suunatud uuringu tulemused ja võrdlusmomendid. Välja toodud respondentide vastused võimaldavad saada parema ülevaate küsimusega kaasnenud tagasisidest.

Arvestades uuringu tulemusi, siis said täidetud kõik töö raames püstitatud uurimisküsimused, millele on võimalik leida põhjalikud põhjendused läbi uuringust saadud tulemuste. Uurimisülesanded toetasid igati uuringu läbiviimist ning läbitööteldud materjal tagas uuringuks vajalikud eelteadmised.

Vahetuspered, kes on saanud positiivse kogemuse jätkavad suure tõenäosusega korduva vahetusperena programmis kuniks tekib väsimus või vajatakse puhkust. Negatiivse

kogemuse puhul katkestatakse peale esimest aastat või leitakse läbi eneseanalüüsi, et programm ei ole neile jõukohane. Vahetusõpilase majutamine mõjutab pere elukorraldust paratamatult ning sellega kaanevaid erinevaid emotsioone on küllaldaselt. Enamus muutuseid leiab aset kodustes tingimustes, suurelt jaolt võõrkeele oskuste arengus, isiklikus motivatsioonis ja liikumisharjumustes perekonnas. Toetavate teenuste järgi on nõudlus suurem, kui see välja paistab ning teorias kaasa antud teadmised vajavad kindlasti praktilisi oskusi, kuidas erinevates olukordades toime tulla. Arvestades inimloomusest tingitud ebamugavustunnet, proovitakse hakkama saada iseseisvalt või leiab pere omale teise tugiisiku, kellega vajadusel problemaatilisi teemasid analüüsida ning lahendusi leida.

Suurimaks tõdemuseks antud uuringu tulemustest võib pidada tugivõrgustiku vajadust ja nõudlust piirkonniti ürituste/kohtumiste järgi. Tugivõrgustiku nõudluse vajaduse tingib kindlasti ühe põhjusena pere lähivõrgustiku mitte kaasamine või nende toetuse puudumine programmis osaleda. Üllatavalt suurt rolli mängivad majanduslikud kasvavad kulud, millega ei osata sellisel määral arvestada programmiga liitudes. Lisaks ei olda valmis väga tugevalt esile kerkivaks probleemiks – oma järgi korra hoidmisele. Liiga tihti vaikitakse probleem maha ning pigem eiratakse kuniks erinevad pretensioonid üle pea kasvavad.

Kõige huvitavamaks osaks uuringu tulemustest tuleb pidada aga omavahelist suhtlust ning selle erinevaid külgi. Motivatsiooni vajavad mõlemad osapooled, kuid tõsiselt kerkib esile vahetusperede algatus. Konfliktide puhul jõuavad probleemid majutava perekonnani pigem läbi tugivõrgustiku, mitte läbi omavahelise suhtluse.

Autori arvates võiks edasistes uuringutes, mis on suunatud vahetusperedele, pöörata tähelepanu tugiteenuste parandamisele ja nende võimaluste kättesaadavaks tegemisele. Lisaks programmis vabatahtlikena osalevate vahetusperede reaalsele kulutustele ja võimaluste loomisele, mis annaks peredele hingetõmbepausiks võimaluse. Nõudlus selle järgi on olemas, sest perekond vajab kindlasti privaatsset aega oma keskkonna säilitamiseks. Veel annaks kindlasti uurida vahetusperes olevate laste ning vahetusõpilase vanuselist seost, kuidas mõjub mingi vanusegrupp kohanemisele, pere toimetulekule, isiklikule ajale jne. Uuringuteks vajalikud kontaktid on YFU listis olemas ja organisatsioon on koostööks avatud.

VIIDATUD ALLIKAD

- Baker, C. (2005). *Kakskeelne laps*. Tartu: El Paradiso.
- Cerrato, J., & Cifre, E. (2018). Gender Inequality in Household Chores and Work-Family Conflict. *Frontiers in Psychology*, 9(1330), 1–11. doi: 10.3389/fpsyg.2018.01330/full
- Green, M. (2016). *Hooldusvanema otsust mõjutavad tegurid vanemliku hooleta lapse perre võtmisel*. (Magistritöö). Loetud aadressil <https://www.etera.ee/zoom/27292/view?page=1&p=separate&search=Green%20marge&tool=search&view=0,0,2481,3242>
- Grusdam, N. (2018). Muudatused asendushoolduse korralduses. *Sotsiaaltöö*, 1, 17–18.
- Juul, J., & Qien, M. (2013). *Kodu: kuidas luua mõnusat õhkkonda ja suhteid*. Tartu: Väike Vanker.
- Juul, J. (2013). *Agressiivsus. Teejuht agressiivsete laste ja noorte paremaks mõistmiseks*. Tartu: Väike Vanker.
- Juul, J. (2011a). *Minu piirid – sinu piirid*. Tartu: Väike Vanker.
- Juul, J. (2011b). *Puberteet. Kui kasvatamine enam ei aita*. Ajakirjade Kirjastus.
- Juul, J. (2010b). *Sinu tark laps. Mida peab iga lapsevanem teadma lastekasvatusest ja suhetest lapsega 21. sajandil*. Tartu: Väike Vanker.
- Juul, J. (2010a). „Ei“ ütlemise kunst. *Kuidas öelda oma lapsele kindel „ei“ armastaval viisil*. Tartu: Väike Vanker.
- Kamber, P. (2016). *Õpetajate ja vahetusperede kogemused vahetusõpilaste toetamisel YFU EESTI MTÜ näitel*. (Magistritöö). Loetud aadressil <https://www.etera.ee/zoom/27876/view?page=6&p=separate&view=0,0,2481,3508>
- Kelly, R. J., Marks, B. T., & El-Sheikh, M. (2014). Longitudinal relations between parent-child conflict and children's adjustment: The role of children's sleep. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(7), 1175–1185. doi: 10.1007/s10802-014-9863-z

- Kivirüüt, T. (2014). *Lapsendamise käsiraamat*. Loetud aadressil https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/OP_lapsendamise_kasiraamat.pdf
- Kägu, K. (2014). *Perekonna loomine lapsendamise kaudu*. (Lõputöö). Loetud aadressil <https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Perekonna-loomine-lapsendamise-kaudu-Kadi-Kägu-20141.pdf>
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk
- Lewis, R. D. (2003). *Kultuuridevahelised erinevused. Kuidas edukalt ületada kultuuribarjääri?* Tallinn: Tea Kirjastus.
- Linna, E. (2018). PRIDE eelkoolituse ning perevanema ja kasvataja baaskoolituse arendamine. *Sotsiaaltöö*, 1, 60–62.
- Michaels, H. (2014). *Elamiseks mõeldud elu. Lood peredest, kes kasvatavad teistest vanematest sündinud lapsi*. Tallinn: MTÜ Oma Pere.
- Miller-Graff, L. E., Cummings, E. M., & Bergman, K. N. (2016). Effects of a Brief Psychoeducational Intervention for Family Conflict: Constructive Conflict, Emotional Insecurity and Child Adjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(7), 1399–1410. doi: 10.1007/s10802-015-0102-z
- Mizera, L., & Tulviste, T. (2012). A Comparison of Estonian Senior High School Students' value priorities in 2000 and 2009. *Trames*, 16(66/61), 2, 145–156. doi:10.3176/tr.2012.203
- Ojala, A. (2016). *Välismaal õppimise mõju indiviidi väärtustele – YFU Eesti vahetusõpilaste näitel*. (Bakalaureusetöö). Loetud aadressil <https://www.yfu.ee/wp-content/uploads/2016/07/Annika-Ojala-Bakalaureusetöö-1.pdf>
- Older, G. (2016). *Töö- ja pereelu konflikti seosed suhetega rahuloluga tööl ja perekonnas*. (Magistritöö). Loetud aadressil <https://www.etera.ee/zoom/27770/view?page=1&p=separate&search=rollikonflikt%20peres&tool=search&view=0,479,2481,3029>
- Perekonnaseadus. (2009). *Riigi Teataja I*, 60, 395; *Riigi Teataja I*, 09.05.2017, 29. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/109052017029>
- Petoffer, S. (2017). *Perekonna hindamine lapsendamist ettevalmistavas protsessis*. (Magistritöö). Loetud aadressil https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Magistritöö_Sigrid-Petoffer_2017.pdf

- Rajaleidja. (s.a.). Üliõpilasena välismaale. Loetud aadressil http://rajaleidja.ee/uliopilasena-valismaale-2/?parent_id=10194
- Raudkivi, M., & Linnas, E. (2017). *Asenduskodu kasvatusala töötajate koolitusvajaduse analüüs*. Loetud aadressil https://www.tai.ee/images/Asenduskodu_kasvatusala_tootajate_koolitusvajaduse_analuus.pdf
- Rosenwald, M., & Bronstein, L. (2008). Foster Parents Speak: Preferred Characteristics of Foster Children and Experiences in the Role of Foster Parent. *Journal of Family Social Work, 11*(3), 287–302. doi:10.1080/10522150802292376
- Rygaard, N. P. (2014). *Kiindumushäirega laps*. Tallinn: MTÜ Igale Lapsele Pere.
- Siplane, A. (2006). *Kasulaps iseseisvas elus*. Tallinn: Iloprint.
- Sirgy, M. J. (2018). The Psychology of Material Well-Being. *Applied Research In Quality Of Life, 13*(2), 273–301. doi:10.1007/s11482-017-9590-z
- Schieman, S., & Glavin, P. (2008). Trouble at the Border?: Gender, Flexibility at Work, and the Work-Home Interface. *Social Problems, 55*(4), 590–611. doi:10.1525/sp.2008.55.4.590
- Schieman, S., & Young, M. C. (2013). Are communications about work outside regular work hours associated with work-to-family conflict, psychological distress and sleep problems? *Work & Stress, 27*(3), 244–261. doi:10.1080/02678373.2013.817090
- Schofield, G., Beek, M., Ward, E., & Biggart, L. (2013). Professional foster carer and committed parent: Role conflict and role enrichment at the interface between work and family in long-term foster care. *Child and Family Social Work, 18*(1), 46–56. doi:10.1111/cfs.12034
- Statistikaamet. (2018, 9. mai). Sisseränne ületas väljarännet kolmandat aastat järjest. Loetud aadressil <https://www.stat.ee/pressiteade-2018-050>
- Tensbek, H. (2011). *Lapsendajate ootused ja tegelikkus*. (Magistritöö). Loetud aadressil <https://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/Lapsendajate-ootused-ja-tegelikkus-Helen-Tensbek-2011.pdf>
- Tooding, L.-M. (2015). *Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Tuulik, D. (2017). Korduma kippuvad küsimused. YFU Eesti, *Avasta Maailma 2017/2018* (lk 9). Loetud aadressil https://www.yfu.ee/wp-content/uploads/2016/05/YFU_AvastaMaailma_2017_web.pdf
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf
- Waid, J. D., Kothari, B. H., Bank, L., & McBeath, B. (2016). Foster care placement change: The role of family dynamics and household composition. *Children and Youth Services Review*, 68, 44–50. doi:10.1016/j.chilyouth.2016.06.024
- Wilken, J. P. (2016). Hea praktika. Sotsiaaltöö kui abistava elukutse eetilised alused. J. P. Wilken & H. van Ewijk (toim), *Mõtisklusi sotsiaaltööst* (lk 20–22). Loetud aadressil https://intra.tai.ee/images/prints/documents/147573713462_motisklusi_sotsiaalt_oost.pdf
- Wnuk, M., & Dolyniak, U. (2018). *Töö traumeeritud lastega. Praktilised juhised õpetajatele, hooldusperedele ja lapsendajatele*. Tallinn: MTÜ Igale Lapsele Pere.
- YFU Eesti. (2017). *Avasta Maailma 2016/2017*. Loetud aadressil https://www.yfu.ee/wp-content/uploads/2016/05/YFU_AvastaMaailma_2016_v04_web_.pdf
- YFU Eesti. (2018a). *Avasta Maailma 2018/2019*. Loetud aadressil https://www.yfu.ee/wp-content/uploads/2018/07/YFU_AvastaMaailma_2018_A43mmbleed_CMYK.pdf
- YFU Eesti. (2018b). *Vastuvõtva perekonna käsiraamat 2018/2019*. YFU Eesti.
- Youth For Understanding. (s.a.). Study Abroad. Retrieved from <https://study.yfu.org>
- YFU Eesti rahvusvahelised haridusprogrammid. (s.a.). Organisatsioonist. Loetud aadressil <https://www.yfu.ee/yfu/organisatsioonist/>

Lisa 1. YFU Eesti vahetusperedele saadetud ankeetküsitlus

Tere!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži III kursuse sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni eriala üliõpilane Kaidi Raud. Viin enda lõputöö raames läbi küsitluse ning palun Teie abi ankeedis esitatud küsimustele vastamisega.

Minu kavandatava uurimuse eesmärgiks on analüüsida ja välja selgitada, millised sotsiaalsed arengud ning muutused leiavad aset vahetusaasta jooksul vahetusperes, kes osalevad rahvusvahelises õpilasvahetuse programmis.

Kõigi vastajate vahel, kes aitavad kaasa lõputöö valmimisele ning jätavad kontaktandmed loositakse välja üks hotelliweebi kinkekaart ning kinkepiletid kinno 1.05.2019.

Küsitlus on üles ehitatud avatud küsimustele ning saadud andmeid kasutatakse üldistatud kujul konkreetse lõputöö valmimisel. Ankeedi täitmine võtab aega orienteeruvalt 15-25 minutit. Palun, et vahetusperena leiaksite aja esitatud küsimustele vastata. Aega vastamiseks on kuni 10.04.2019.

Küsimuste või probleemide tekkimisel võtke ühendust kaidiraud@gmail.com Tänan Teid abi eest küsitluse läbiviimisel!

Kaidi Raud TÜPK sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni rakenduskõrghariduse III kursuse üliõpilane.

Suured tänud küsitlusele vastamast. Kui jätsid oma andmed, jää ootama 1.05.2019 loosimist! Antud lõputööga on võimalik tutvuda peale kaitsmist juunis 2019.

1. Kuidas sündis otsus hakata vahetuspereks ning millised osapooled (vanemad/lapsed/sugulased/tuttavad) valikuprotsessi kaasati?

2. Ootus ja reaalsus. Millise info saite vahetusõpilase kohta enne vahetusaasta algust ning kuidas see sobis realselt saabunud isikuga?
3. Millised hirmud Teid ootusperioodil valdasid ning millisel määral need olid põhjendatud?
4. Kultuuriline erinevus. Kuidas kujunes Teie kui vahetuspere jaoks kohanemisprotsess?
5. Raskused. Millised tõrked kerkisid päevakorda?
6. Toetus ja abivajadus. Missugust tuge vajasite või millest tundsite kõige rohkem puudust?
7. Mis aitas Teil motivatsiooni hoida vahetusaastaga toimetulekul?
8. Töö ja pere ühendamine. Milliseid muutuseid pidite tegema seoses uue pereliikmega?
9. Rollikonfliktid. Milliseid rollide muutuseid tajusite/kogesite?
10. Vahetusaasta. Millised Teie ootused seoses vahetusaasta perioodiga täitusid või mis üllatas?
11. Millised on Teie poolsed ettepanekud programmi täiendamiseks? Mida ootaksite korduva vahetusperega, et tehakse teisiti?
12. Loos. Soovi korral palun jätke siia vastusesse kontaktandmed (e-mail/telefon), millega saab Teiega kontakteeruda võidu korral. Jäetud andmed kuuluvad kustutamisele peale loosimist ning mujal neid ei avalikustata.

Lisa 2. Ekspertintervjuu küsimused Jane Snaithile

Tere!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži III kursuse sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni eriala üliõpilane Kaidi Raud ja teen uurimustööd teemal „*Rahvusvahelise vahetusõpilase majutamise*ga kaasnevad sotsiaalsed muutused vahetusperes YFU Eesti näitel“. Minu kavandatava uurimuse eesmärgiks on analüüsida ja välja selgitada, millised sotsiaalsed arengud ning muutused leiavad aset vahetusaasta jooksul vahetusperes, kes osalevad rahvusvahelises õpilasvahetuse programmis. Küsimuste või probleemide tekkimisel võtke ühendust kaidiraud@gmail.com.

Täna Teid abi eest küsitluse abiviimisel!

Kaidi Raud

TÜPK sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni rakenduskõrghariduse III kursuse üliõpilane.

Tere, Jane!

Palun vastata järgmistele küsimustele. Luban tugineda kogemusele, mille olete aastatega omandanud ja küsimusi vaadelda laiemalt.

1. Milliseid ootamatusi võib pere kogeda Teie kogemuse baasil hakates kasvatama väljakujunenud isiksusega teismelist?
2. Millisel määral võib varasem kogemus teismelisega pigem tulla kasuks, millisel kahjuks? Palun arvestada, et tegu on teisest kultuurist pärit noorega, keda vahetuspere aasta jooksul peab oma pereliikmeks.
3. Olete kiindumussuhete koolitaja. Milliseid osasid võiks üle kanda sellest vahetusperede ettevalmistusprotsessi?
4. PRIDE koolitus. Aeg on edasi läinud ning võimalusi selle täiendamiseks/muutmiseks on välismaal välja töötatud laialdaselt. Milliseid osad

mainitud koolitusest või erinevatest uutest meetoditest oleks võimalik kasutusele võtta vahetusperede ettevalmistusse, mis kestab 1-2 päeva?

5. Kuidas hindade üldiselt perede ettevalmistust, kuidas seda oleks võimalik rohkem toetada?
6. Mismoodi mõjub sellises eas noore saatmine võõrasse kultuuri terveks aastaks? Vaatleme palun kolme osapoolt: vahetuspere, vahetusõpilane ja vahetusõpilase pere.
7. Millised on need ohukohad, millele peaks organisatsioon tähelepanu pöörama pere valimisel/toetamisel, et pere saaks võimalikult eduka kogemuse?

Lisa 3. Ekspertintervjuu küsimused Sigrid Petoferile

Tere!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži III kursuse sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni eriala üliõpilane Kaidi Raud ja teen uurimustööd teemal „*Rahvusvahelise vahetusõpilase majutamise*ga kaasnevad sotsiaalsed muutused vahetusperes YFU Eesti näitel“. Minu kavandatava uurimuse eesmärgiks on analüüsida ja välja selgitada, millised sotsiaalsed arengud ning muutused leiavad aset vahetusaasta jooksul vahetusperes, kes osalevad rahvusvahelises õpilasvahetuse programmis. Küsimuste või probleemide tekkimisel võtke ühendust kaidiraud@gmail.com.

Täna Teid abi eest küsitluse abiviimisel!

Kaidi Raud

TÜPK sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni rakenduskõrghariduse III kursuse üliõpilane.

Tere, Sigrid!

Palun vastata järgmistele küsimustele.

1. Milliseid ootamatusi võib pere kogeda Teie kogemuse baasil hakates kasvatama väljakujunenud isiksusega teismelist?
2. Millisel määral võib varasem kogemus teismelisega pigem tulla kasuks, millisel kahjuks? Palun arvestada, et tegu on teisest kultuurist pärit noorega, keda vahetuspere aasta jooksul peab oma pereliikmeks.
3. Olete ka PRIDE koolitaja. Arvestame, et vastav koolitus on väga mahukas. Milliseid osasid võiks üle kanda sellest vahetuspere ettevalmistusprotsessi?
4. Teadaolevalt on Teil ka endal lähi tutvusringkonnas vastava programmiga kogemusi. Milliseid soovitusi annaksite sellise kogemuse baasil vastava programmi edukale toimimisele?

5. Kuidas hindate vahetusperede ettevalmistust, kuidas seda oleks võimalik rohkem toetada?
6. Mismoodi mõjub sellises eas noore saatmine võõrasse kultuuri terveks aastaks? Vaatleme palun kolme osapoolt: vahetuspere, vahetusõpilane ja vahetusõpilase pere.
7. Millised on need ohukohas, millele peaks organisatsioon tähelepanu pöörama pere valimisel/toetamisel, et pere saaks võimalikult eduka kogemuse?

Lisa 4. YFU tugiperele esitatud küsimused

Tere!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži III kursuse sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni eriala üliõpilane Kaidi Raud ja teen uurimustööd teemal „*Rahvusvahelise vahetusõpilase majutamise*ga kaasnevad sotsiaalsed muutused vahetusperes YFU Eesti näitel“. Minu kavandatava uurimuse eesmärgiks on analüüsida ja välja selgitada, millised sotsiaalsed arengud ning muutused leiavad aset vahetusaasta jooksul vahetusperes, kes osalevad rahvusvahelises õpilasvahetuse programmis. Küsimuste või probleemide tekkimisel võtke ühendust kaidiraud@gmail.com.

Täna Teid abi eest küsitluse abiviimisel!

Kaidi Raud

TÜPK sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni rakenduskõrghariduse III kursuse üliõpilane.

Tere, YFU Tugipere!

Palun leia hetk ja vasta järgmistele küsimustele.

1. Millist rolli näete tugipere YFU vahetusaasta õnnestumisel?
2. Milline on olnud Teie roll vahetuspere toetamisel?
3. Kuidas kogesite vajadust vahetusperele olemas olla vahetusaasta jooksul?
4. Kas kogemus tugiperena tõi vahetusõpilase ka teieni (majutus)?

Lisa 5. YFU vahetusõpilase tugiisikule esitatud küsimused

Tere!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži III kursuse sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni eriala üliõpilane Kaidi Raud ja teen uurimustööd teemal „*Rahvusvahelise vahetusõpilase majutamise*ga kaasnevad sotsiaalsed muutused vahetusperes YFU Eesti näitel“. Minu kavandatava uurimuse eesmärgiks on analüüsida ja välja selgitada, millised sotsiaalsed arengud ning muutused leiavad aset vahetusaasta jooksul vahetusperes, kes osalevad rahvusvahelises õpilasvahetuse programmis. Küsimuste või probleemide tekkimisel võtke ühendust kaidiraud@gmail.com.

Täna Teid abi eest küsitluse abiviimisel!

Kaidi Raud

TÜPK sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni rakenduskõrghariduse III kursuse üliõpilane.

Tere, YFU Vidin!

Palun leia hetk ja vasta järgmistele küsimustele.

1. Millist rolli näete vahetusõpilase tugiisikuna YFU vahetusaasta õnnestumisel?
2. Milline on olnud Teie roll vahetusõpilase toetamisel (tihedus/kontakt)?
3. Millisel määral vastasid vahetusõpilase mured reaalsusele?
4. Kas kogemus tugiisikuna aitab kuidagi kaasa Teie enda isiku/ajaplaneerimise oskuste arendamisele? Kui jah, siis millisel määral?
5. Tuginedes Teie kogemusele, kas näete vajadust luua tihedamaid võrgustiku (pere/tugipere/teie/vahetusõpilane) kohtumisi ja miks?

Lisa 6. Lisaküsimused YFU-le stipendiumite info kohta

Tere!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži III kursuse sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni eriala üliõpilane Kaidi Raud ja teen uurimustööd teemal „*Rahvusvahelise vahetusõpilase majutamise*ga kaasnevad sotsiaalsed muutused vahetusperes YFU Eesti näitel“. Minu kavandatava uurimuse eesmärgiks on analüüsida ja välja selgitada, millised sotsiaalsed arengud ning muutused leiavad aset vahetusaasta jooksul vahetusperes, kes osalevad rahvusvahelises õpilasvahetuse programmis. Küsimuste või probleemide tekkimisel võtke ühendust kaidiraud@gmail.com.

Täna Teid abi eest küsitluse abiviimisel!

Kaidi Raud

TÜPK sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni rakenduskõrghariduse III kursuse üliõpilane.

Tere, YFU Eesti!

Lisaküsimused stipendiumite kohta.

1. Kuidas riigiti on organiseeritud stipendiumite jagamine?
2. Millisel määral võib stipendiumi saamine mõjutada saamist vahetusõpilaseks, sh pere otsust programmis osalemiseks?
3. Millised on põhilised „vead“ mida tehakse stipendiumi ankeedi esitamisel, mis mõjutab kandidaadi kandideerimise tulemust?
4. Millisel määral mõjutab riigiti stipendiumite suurus programmis osalejate arvu? (Täpsustuseks: väikeriigil on väiksemad võimalused, kui suuremal?)

SUMMARY

SOCIAL CHANGES IN THE ACCOMMODATION FOR THE AN INTERNATIONAL EXCHANGE STUDENT IN THE EXCHANGE FAMILY AS IN THE YFU ESTONIA

Kaidi Raud

The current Bachelor Thesis provides an overview of the international student exchange that occurs through Youth For Understanding or known as YFU. YFU offers educational programs in more than 60 countries making the organization the largest international non-profit student exchange organization.

While the students who have participated in the international program have been thoroughly studied through different perspectives in the past, the author has chosen exchange families as a target group. Changes are not just about exchange students, but also about families who voluntarily take a young person from another family to their home for the entire school year. Considering the growing demand, it is high time to pay attention to the exchange families as to which social changes are happening to them as volunteers who contribute to the program of their own free will and desire.

In the second half of the work there is an overview of the exchange with social change, feedback and contribution of the support network, and expert opinions that pay attention to the age-related specificities and opportunities that the exchange family has to consider - proposals are included that could be applied in the future exchange preparation program for families preparing them more for the coming period. Additionally, this section provides the results of the study and reference points for

families. The answers given by the respondents allow to get a better overview of the feedback from the question.

Taking into account the results of the study, all the research questions raised in the thesis have been met, which can be thoroughly substantiated by the outcome of the analysis. The research tasks strongly supported the conduct of the study and the processed material provided the necessary preliminary knowledge for the study.

Families with a positive experience will most likely continue to have a recurring exchange program until fatigue or they need a leave. In the case of a negative experience, the families discontinue after the first year or it is found through self-analysis that the program is not suitable for them. Housing the exchange student will inevitably shape the family's life, and there are enough various emotions emerging from it. Most of the changes take place in the home environment, largely in the development of foreign language skills, personal motivation and the habits of mobility and free time activities in the family. The demand for supporting services is higher than it looks and the knowledge given in theory certainly needs practical skills in order to cope with different situations. Considering the discomfort caused by human nature, one tries to manage independently or the family finds another support person with whom to analyze problematic issues and find solutions.

The need for the support network as well as the demand for events and meeting by region can be considered as the greatest acknowledgement of the survey results. The need for the support network is undoubtedly due to the lack of involvement of the family's local network or the lack of support for their participation in the program. Surprisingly remarkable is the growing economic costs, which are not taken into consideration when joining the program. In addition, families are not ready for a very strong problem - keeping the environment in order by the exchange student. Too often the problem is silenced, and rather ignored until the various claims deteriorate.

The most interesting part of the results of the study is undoubtedly the communication and its different sides. Motivation is needed by both parties, but the exchange families initiative is emerging seriously. In the case of conflicts, the problems heard by the host family come rather through the support network than through communication.

The author believes that further research aimed at exchange families could focus on improving support services and making them available. Additionally, the information about the real costs and opportunities for exchange families participating in the program as volunteers is needed, which would give families the opportunity to take a breath. There is a demand for it because the family definitely needs a private time to preserve their environment. It would also be helpful to study the age-related relationship between children in the exchange family and the exchange student, how an age group influences the adaptation, coping with the family, personal time etc. The research contacts are available in the YFU list and the organization is open for collaboration.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaidi Raud,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose *Rahvusvahelise vahetusõpilase majutamise*ga kaasnevad sotsiaalsed muutused vahetusperes YFU Eesti näitel, mille juhendaja on Valter Parve,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kaidi Raud
Pärnu, 22.05.2019